

Skräpprapporten 2021

*Nedskräpningen är ett av vår tids största
samhällsproblem. Skräpet skadar djur och
natur, förstör haven, gör städer otrygga
och kostar samhället mycket pengar
– helt i onödan.
Därför behöver vi stoppa nedskräpningen.*

Rapporten är framtagen av Håll Sverige Rent 2021.

Citera gärna, men ange källan.

Bilder: Håll Sverige Rent, om inte annat anges.

Bild framsida: Darren Hamlin

Grafisk form och grafik: Camilla Malmgren, Formstark

Illustrationer: Johnny Dyrander

© Håll Sverige Rent

Håll Sverige Rent, Rosterigränd 4

117 61 Stockholm

08-505 263 00

info@hsr.se

www.hallsverigerent.se

FÖRORD	4
1. ÅSIKTER OCH BETEENDEN	6
1.1 Nedskräpningsbarometern	7
1.2 Observationsstudie av rökare	9
1.3 Undersökning av coronaskräpet	10
2. FAKTA OM SKRÄPET	12
2.1 Skräpet i staden	13
2.1.1 Håll Sverige Rents kommunmätningar	13
2.1.2 Nationell mätning	13
2.1.3 Parker	24
2.1.4 Byggarbetsplatser	26
2.2 Skräpet i havet	27
2.2.1 Skräpet på stränder i Sverige	29
2.2.2 Skräpet på stränder i Norden	36
2.2.3 Skräpet på botten	36
2.3 Skräpet i rinnande vatten	40
2.4 Skräpet i naturen	41
2.5 Skräpet längs vägarna	45
2.6 Skräpet på badplatser	47
3. ANSVAR FÖR NEDSKRÄPNINGEN	48
3.1 Lagstiftning kring nedskräpning på land	49
3.1.1 Avfallsinnehavarens ansvar	49
3.1.2 Straffbestämmelser inklusive nedskräpningsbrott	49
3.1.3 Statistik kring nedskräpningsboten	50
3.1.4 Kommunens ansvar	50
3.1.5 Trafikverkets ansvar	52
3.1.6 Producenternas ansvar	52
3.2 Lagstiftning kring nedskräpning till havs	53
3.3 EU-direktivet om engångsplast	54
4. KÄLLOR	56

Förord

2021 är ett av de viktigaste åren på länge, för alla som bryr sig om en ren och trivsamt miljö. I juli i år började EU:s engångsplastdirektiv att träda i kraft runt om i Europa, med målet att minska mängden plast i naturen. Det är värt att komma ihåg att målet framför allt var att minska plasten i havet. Och den fortsätter att öka. Så de här reglerna är väldigt efterlängttade. Nu återstår utmaningen att göra det tydligt för företag och allmänhet vad som gäller framöver.

I september väntas också Sveriges riksdag fatta beslut om att göra ringa nedskräpning straffbart. Det ska alltså kunna leda till böter att slänga till exempel en fimp på gatan. Det är i dag en helt riskfri typ av nedskräpning. Också den förändringen är efterlängttad. Fimpen är utan konkurrens det vanligaste skräpet i Sverige. Det kastas en miljard fimpar på marken varje år. Håll Sverige Rent har arbetat hårt i minst tio år med att få till den här förändringen. Nu hoppas vi att det kan göra det lättare att stoppa vårt vanligaste skräp.

Tillsammans med allmänhet, företag och myndigheter ska vi se till att det här inte stannar vid fina ord på papper, utan att vi lyckas få till en verklig förändring. Så att vi blir ett samhälle där ingen skräpar ner.

Johanna Ragnartz

VD Håll Sverige Rent

1. Åsikter & beteenden

1.1 NEDSKRÄPNINGS-BAROMETERN

I Sverige tycker nästan alla att det är helt fel att skräpa ner. Det visar Nedskräpningsbarometern, en undersökning som Novus gör på uppdrag av Håll Sverige Rent. Resultaten pekar på att det finns en stark norm om att inte skräpa ner. Dessutom säger bara en av sju att de skräpat ner under det senaste året.¹

De allra flesta upplever nedskräpning som ett stort problem. Andelen som svarar att det är ett mycket stort problem ökar. Hela 94 % tycker att det är viktigt att minska nedskräpningen.

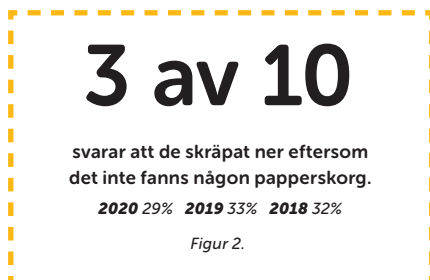
FRÅGA: Hur viktigt eller oviktigt anser du att det är att minska nedskräpning?

De allra flesta tycker alltså nedskräpning är fel och en stor majoritet säger att de inte skräpar ner. Och ändå skräpas det ner. Varför är det så? Det finns tre huvudsakliga förklaringar: sociala normer, bekvämlighet och ottydligt ansvar.

Vi tycker att det är fel att skräpa ner, men vi är också bekväma. Kanske fanns det inte någon papperskorg i närheten? Kanske var förpackningen kladdig eller luktade illa? Ibland tänker vi att det ändå är någon annan som städar upp, att det ändå inte är någon som ser mig. Vi vet också att skräp föder skräp – om det redan är skräpig på en plats är det större risk att fler skräpar ner på den platsen.

Bland dem som själva uppger att de skräpat ner under det senaste året, säger tre av tio att det berodde på att det inte fanns någon papperskorg. Var sjätte säger att det berodde på ren slöhet.

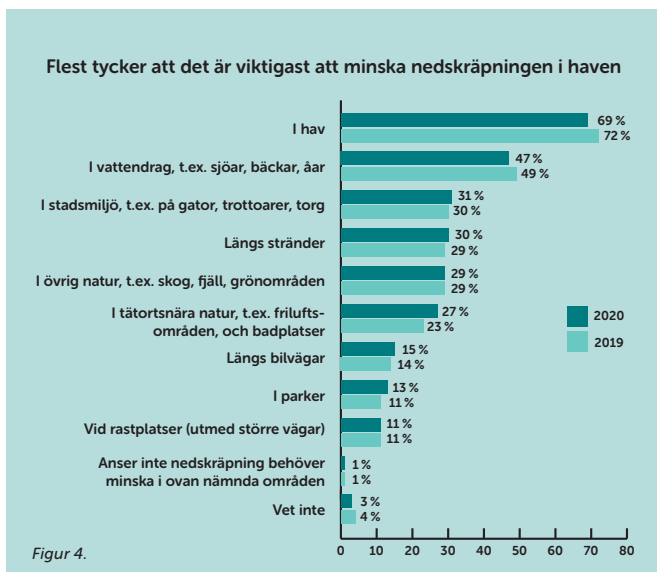
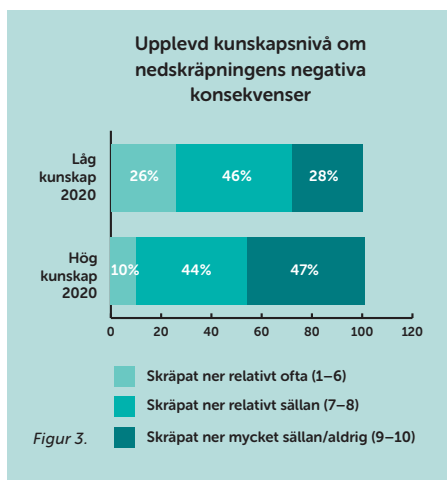
FRÅGA: Vid de tillfällen du har skräpat ner, vad var den främsta orsaken till att du skräpade ner?

Personer som själva upplever att de har en låg kunskapsnivå om nedskräpningens effekter uppger oftare att de skräpar ner.

FRÅGA: Tänk dig en skala mellan 1 och 10, där 10 betyder att du är en person som aldrig någonsin har skräpat ner, och 1 betyder att du är en person som relativt ofta har skräpat ner. Om du så sanningsenligt som möjligt försöker bedöma, var på skalan 1–10 hamnar du?

När svenskarna får ange de tre miljöer där de tycker det är viktigast att minska nedskräpningen, tar 69% med haven som en av miljöerna. Nästan hälften tar med vattendrag.

Signifikanta skillnader mot totalen. Följande undergrupper svarar i högre grad:

I hav (69%)

- » Kvinna (74%)
- » Åldersgruppen 50–64 år (72%)
- » Universitetsutbildad (72%)
- » Boende i Västsverige

I vattendrag (47%)

- » Kvinna (51%)
- » Åldersgruppen 18–36 år (51%), 50–64 år (52%)
- » Konsumerar on-the-go minst varje vecka (54%)

I stadsmiljö (31%)

- » Åldersgruppen 50–79 år (35%)
- » Boende i Stockholm (38%)
- » Boende i Sydsverige (35%)

1.2 OBSERVATIONSSTUDIE AV RÖKARE

Håll Sverige Rent fick i uppdrag av Philip Morris att utföra studier kring rökare och fimpar under vintern 2020 i Sverige och Finland.

Syftet med projektet var att ta reda på rökares beteende på offentliga platser i båda länderna och ta reda på:

- » andelen nedskräpade fimpar vs inte nedskräpade
- » om beteendet skiljer sig mellan städer, platser och vardag och helg
- » om beteendet skiljer sig mellan kön och åldrar.

Studien var uppdelad i två delar, en enkätstudie med rökare och en dold observationsstudie i respektive land.

Totalt genomfördes 1044 intervjuer med rökare i Sverige och 1027 intervjuer i Finland. Definition av en rökare i den här studien är en person mellan 18 och 79 år som röker minst tre cigaretter om dagen.

Utifrån enkätsvaren identifierades städer, områden och specifika platser där dolda observationer sedan genomfördes. De dolda observationerna genomfördes från slutet av november till slutet av december.

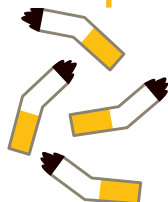
I varje land genomfördes observationer av rökare på 30 olika platser i sex olika städer. Exempelvis i anslutning till kollektivtrafik, i anslutning till gator/trottoarer, på gånggator, i parker och grönområden, ”nära min arbetsplats”, utanför shoppingcenter eller butiker och vid matvarubutiker.

Några viktiga slutsatser är att två av tre cigarettfimpar hamnar på marken i Sverige. Om vi jämför det med enkätstudien där en av tio uppger att de slänger fimpar på marken är det tydligt att rökare under-skattar hur mycket de skräpar ner.

2 av 3

cigarettfimpar hamnar på marken i Sverige.

Figur 5.

Det skiljer sig inte mycket mellan orterna vad rökare gör med fimpen, det är nästan identiskt utfall oavsett stad i Sverige. Det finns inte heller någon signifikant skillnad mellan vardag och helg. När det kommer till specifika platser är det större andel nedskräpning av fimpar vid torg och shopping-center, lägre vid restauranger och barer.

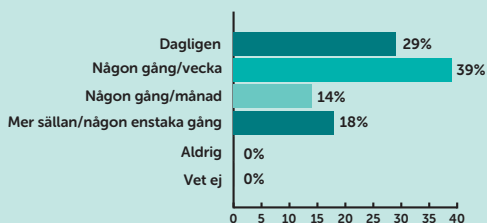
Vidare visar resultatet i Sverige att de yngsta skräpar ner mer och att det finns ett mönster i att män slänger sin fimp på marken oftare än kvinnor. Ett annat mönster som följer såväl i Finland som i Sverige är att närheten till en papperskorg eller askkopp har påvisat en betydelse för huruvida rökaren väljer att slänga sin fimp rätt eller fel. Bland rökare med mindre än två meter till papperskorgen är nedskräpningen lägre och betydligt högre bland de med fem meter eller mer till papperskorgen.

1.3 UNDERSÖKNING AV CORONASKRÄPET

En undersökning som Håll Sverige Rent har genomfört tillsammans med Novus visar att 80 % av svenskarna har sett nedskräpning av munskydd det senaste året. Av de som bor i storstäder eller storstadsnära kommuner är siffran nästan 90 %.²

Av de som sett munskydd ligga på marken som skräp under det senaste året, uppger sammanlagt nästan 70 % att de sett det någon gång per vecka eller dagligen. Det är vanligast att se munskydd på marken i anslutning till kollektivtrafiken eller på gator/trottoarer.

FRÅGA: Har du under det senaste året sett munskydd ligga på marken som skräp?

Det är vanligast att se munskydd på marken i anslutning till kollektivtrafiken eller på gator/trottoarer.

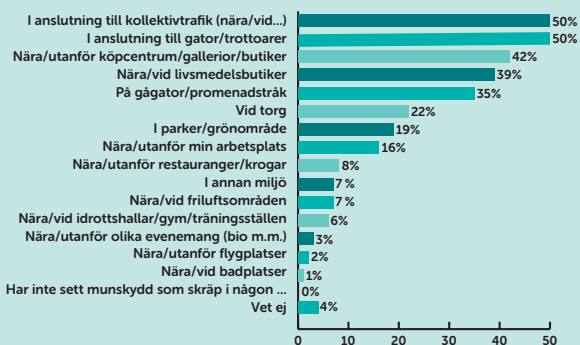
Procentsatserna gäller av de som svarat ja på första frågan om det har sett munskydd ligga på marken som skräp under det senaste året.

Figur 6.

FRÅGA: I vilken/vilka av följande typer av miljöer har du oftast sett munskydd ligga på marken som skräp? (Flera svar möjliga)

Figur 7.

2. Fakta om skräpet

Det finns flera bra anledningar för att mäta nedskräpningen. Nedskräpningen förfular miljöer, skadar människor och djur, bidrar till otrygghet och kostar samhället många miljarder i renhållningskostnader. Därför är det viktigt att veta hur omfattande nedskräpningen är och hur den förändras över tid.

2.1 SKRÄPET I STADEN

2.1.1 Håll Sverige Rents kommunmätningar

Kommuner har mätt skräpet tillsammans med Håll Sverige Rent i över tio år med metoder som tagits fram tillsammans med Statistiska centralbyrån. Mätningarna görs främst i centrumkärnan i tätorter eller i parker.

Antal kommuner som mäter skräpet med Håll Sverige Rent har ökat varje år sedan starten 2009 och nu är det över 80 kommuner som mätt skräpet med oss, många av dem regelbundet.

2020 deltog 22 större tätorter i Håll Sverige Rents kommunmätningar. Av dessa var det 17 som mätt skräpet tidigare. I elva av dem hade skräpet minskat och i sex stycken hade

skräpet ökat. Sammantaget förändrades snittet för de större tätorter som mätte med Håll Sverige Rents metoder väldigt lite, från 5,33 skräpföremål/10m² 2019 till 5,35 skräpföremål/10m² 2020.

För fler resultat kring nedskräpningen 2020 tittar vi på den stora nationella skräpmätning som genomfördes för första gången 2020. Den bygger på metoden för mätningar i större tätorter men här har kommunerna som deltog valts ut slumpmässigt för att resultaten ska visa hur det ser ut på nationell nivå. I texten nedan kommer denna mätning att kallas *Nationell mätning* och Håll Sverige Rents "vanliga" mätningar kommer att kallas *Kommunmätningar*.

2.1.2 Nationell mätning

2019 beslutade regeringen om en nationell skräpmätning för att få underlag till genomförande av EU:s engångsplastdirektiv. Engångsplastdirektivet syftar till att förebygga och minska vissa plastprodukters inverkan på miljön. Naturvårdsverket fick ett regeringsuppdrag om detta, och Håll Sverige Rent fick uppdraget att genomföra mätningen av Naturvårdsverket.

75 kommuner i olika stratum valdes ut slumpvis för att kunna generalisera resultaten till alla Sveriges kommuner. Det var stadskärnan i centralorten i varje kommun som undersöktes. Mätningen utfördes samtidigt i alla 75 kommuner, mellan den 12 och 18 juni 2020.

Så genomfördes den nationella skräpmätningen

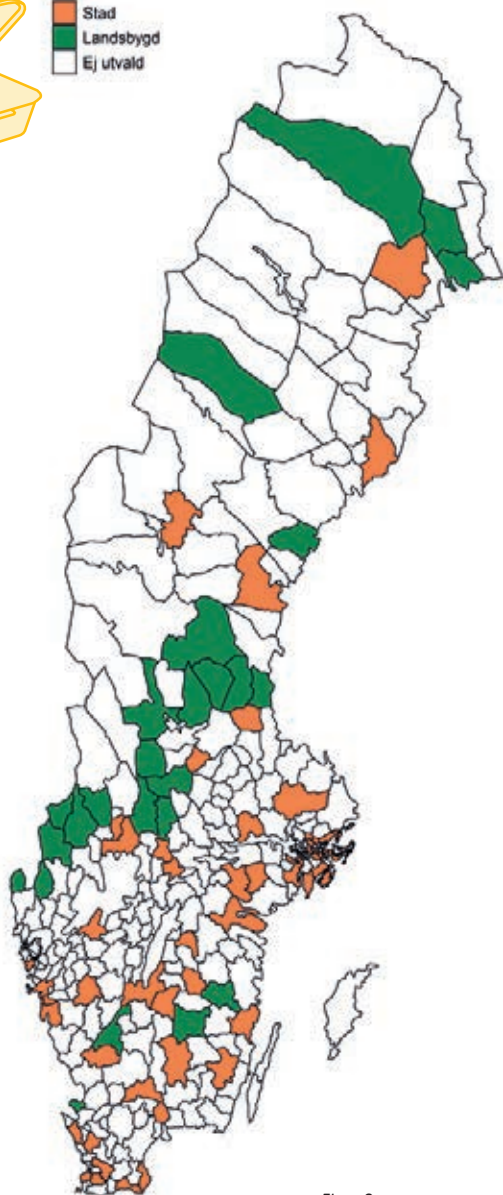
- » Inom varje slumpvist vald kommun avgränsades en mätyta i centrumkärnan i centralorten. Kommuner har ofta flera tätorter, men centralorten är i stort sett alltid den största orten i kommunen. Enligt SCB:s siffror från 2016 bor 67 % av Sveriges befolkning i centralorter.
- » 105 mätpunkter valdes ut slumpmässigt på trottoarer, gång- och cykelbanor samt gågator i centrumkärnan. Varje mätpunkt är en sträcka på fem meter.
- » De 105 mätpunkterna mättes i nummerordning uppdelat på de sju dagarna. 15 punkter mättes per dag.
- » Skräpet på de utvalda ytorna plockades upp och när skräpet på alla dagens punkter var plockat sorterades, räknades, vägdes och registrerades skräpet.
- » Tuggummin plockades inte upp utan räknades bara.
- » De skattade resultaten gäller för stadskärnorna i de 290 centralorterna.
- » Resultaten gäller endast den aktuella veckan.

Har resultatet påverkats av covid-19?

De deltagande kommunerna fick frågan om de trodde att pandemin påverkat hur mycket folk som rörde sig i de centrala delarna av tätorten under den aktuella veckan.

Av de 75 tillfrågade var det 50 som svarade. Av dessa var det 14 som upplevde att det rörde sig lika mycket folk som det brukar göra. 17 personer menade att det rörde sig mindre folk ute och 19 att det var mer folk ute än vanligt.

Figur 8.

Resultaten från den nationella mätningen visade att det slängdes 35 miljoner skräpföremål, motsvarande 60 ton, på marken i de svenska kommunernas centralorter under den aktuella veckan.

Som diagrammet visar är fimpar – precis som i kommunmätningarna – det överlägset vanligaste skräpet, de utgör 62% av det totala antalet skräp.

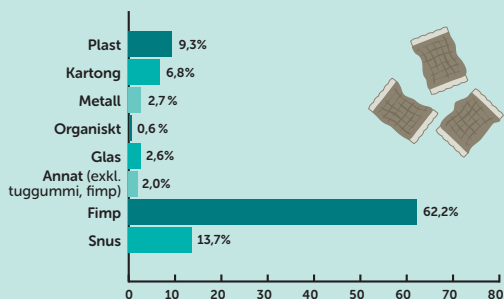
Totalt slängdes nästan 22 miljoner fimpar – bara under en vecka!³

Plast

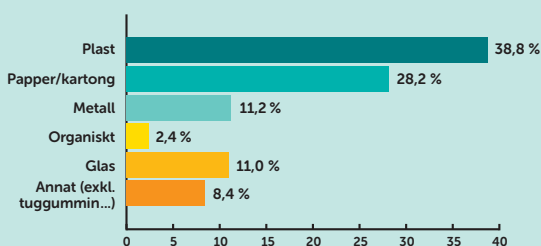
Plast är den fraktion som dominerar bland skräpet när fimpen och snuset exkluderas från statistiken. 36% av skräpet utgörs då av plast. Värt att notera är att fimpar också till stor del består av en slags plats, cellulosa-acetat, vilket innebär att det totalt sett kan finnas väldigt mycket plast på våra gator och torg.

Fördelning materialkategorier, snus och fimp

Figur 9.

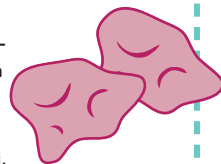
Fördelning materialkategorier, exklusive fimp och snus

Figur 10.

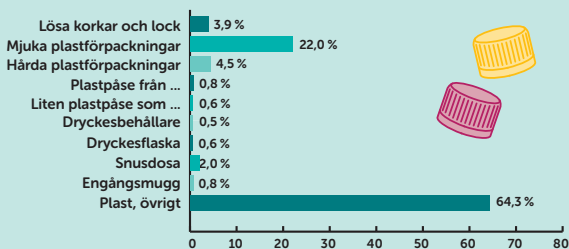
Tuggummin särredovisas i mätningarna, varför det?

- » Tuggummin ligger kvar under lång tid och den stora majoriteten av dem slängs sannolikt inte under mätveckan. Skulle tuggummina städas undan i samma takt som fimparna skulle de vara betydligt färre.
- » Tuggummin är svårt att räkna. Inom våra ordinarie kommunmätningar har vi märkt att det är lätt att tolka en fläck av ett tuggummi som ett riktigt tuggummi, och då blir ju siffrorna överskattade.

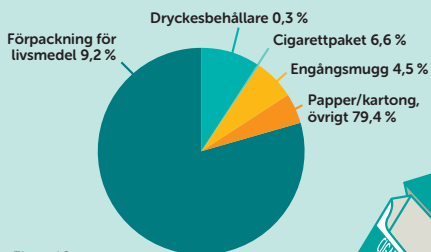

Fördelning plast, andel av antal

Figur 11.

Fördelning papper/kartong, andel av antal

Figur 12.

Om vi tittar närmare på plastkategorin ser vi att den största kategorin är plast, övrigt.

Övrigt-kategorierna brukar tyvärr vara stora även i kommunmätningarna. Här ingår sådant som är svårt att identifiera vad det är, men sannolikt en hel del smådelar från plastförpackningar och liknande. I denna kategori finns även sådant som inte finns som egen kategori i protokollet, till exempel engångsbestick, cellofan från cigarettpaket, sugrör, frigolit och konfetti.

Mjuka plastförpackningar för livsmedel är näst vanligast och består sannolikt till stor del av förpackningar från snacks, godis och glass. Detta brukar även vara den största plastkategorin näst efter övrigt i kommunmätningarna. Sammanlagt står hårda och mjuka plastförpackningar för livsmedel för 26,5 % av plastskräpet.

Papper/kartong

Även här är övrigt-kategorin väldigt stor. Den kan till exempel innehålla servetter, kvitton, tidningar, flyers, oidentifierbara kartongbitar och liknande.

Näst efter övrigt-kategorin kommer precis som i plastkategorin förpackning för livsmedel. Här görs ingen skillnad på mjuka och hårda förpackningar, men i kommunmätningarna brukar det vara förpackningar från snacks, godis och glass som dominerar även här.

On the go-skräp

Delar vi i stället in skräpet i kategorier som härrör från mat- och dryck som intas "on the go" ser fördelningen ut som nedan. Här har vissa skräpsorter under kategorierna plast och papper slagits ihop.

Näst efter kategorin trasigt glas kommer kategorin mjuk plastförpackning för livsmedel. Som tidigare nämnts består den kategorin sannolikt till stor del av förpackningar för godis, snacks och glass och utgör en fjärdedel av on the go-skräpet.

Om mjuk plastförpackning för livsmedel slås ihop med övriga förpackningar för livsmedel (både plast och papper) utgör de tillsammans nästan 40% av on the go-skräpet.

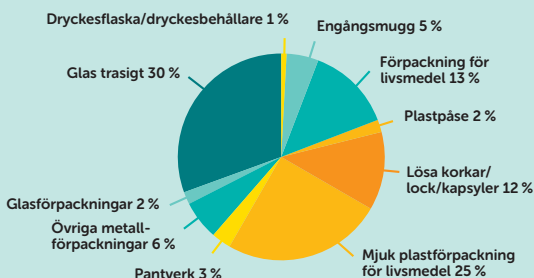
Lösa korkar, lock och kapsyler utgör totalt 12% av on the go-skräpet. Det motsvarar 348 000 korkar, lock och kapsyler som slängdes under mätveckan. I EU:s engångsplastdirektiv finns bestämmelser om att korkar till plastflaskor senast 2024 ska sitta fast på förpackningen/plastflaskan. Just för att komma åt det problemet.

Trasigt glas är det vanligaste skräpet som kommer från on the go-konsumtionen. I mätningarna räknas inte alla glasbitar, utan ser mätpersonalen att flera glasbitar kommer från samma skräpföremål så räknas det som ett skräp.

Fördelning allt skräp

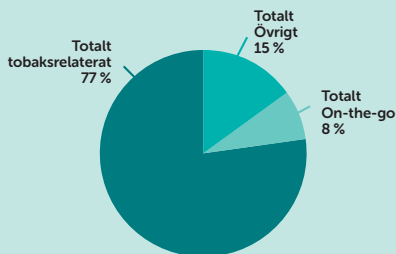
Tittar vi på fördelningen av allt skräp uppdelat på kategorierna tobaksrelaterat, on the go och övrigt ser det ut. 77% av skräpet består alltså av tobaksrelaterat skräp (fimpar, portionssnus, cigarettpaket och snusdosor), 8% av on the go-skräp och 15% är övrigt skräp.

Fördelning Allt skräp

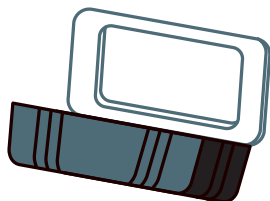
Figur 13.

Fördelning Allt skräp

Figur 14.

I den nationella mätningen skattades även ett snitt för antal skräpföremål per 10 kvadratmeter. Resultaten visar att det i genomsnitt fanns 7,7 skräpföremål per 10 m² i stadskärnorna.

FIMPAR
958

**PORTIONS
211
SNUS**

Fiktiva exempel

Det kan vara svårt att få en uppfattning om hur mycket skräp 7,7 skräpföremål per 10 m² egentligen innebär i verkligheten. För att göra det tydligare har vi skalat upp snitten för de olika skräpföremålen till en yta som många har en relation till och vet hur stor den är, nämligen Sergels torg i Stockholm.

Figur 15.

PLAST 144

**PAPPER
105
KARTONG**

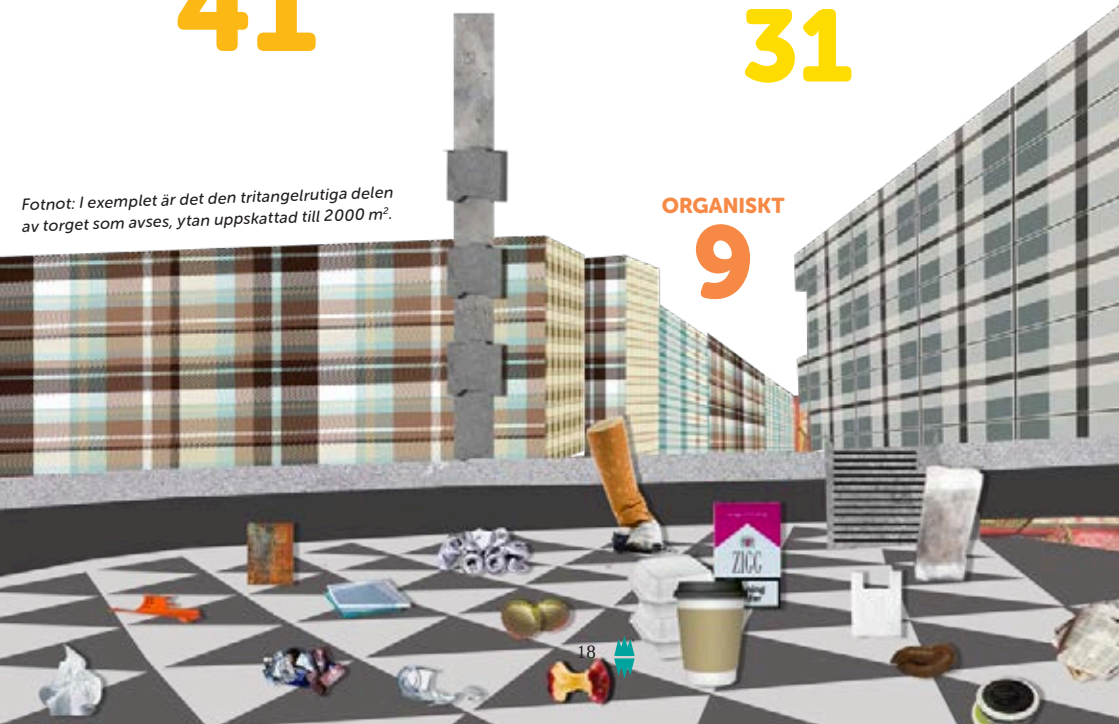
METALL 42

GLAS 41

ANNAT
31

ORGANISKT

Fotnot: I exemplet är det den tritangelrutiga delen av torget som avses, ytan uppskattad till 2000 m².

Omräknat till en trottoar som är 100 meter lång och 2 meter bred skulle det baserat på snittet ligga totalt 154 skräpföremål där. Bland annat 96 fimpar, 21 portionssnus och 14 plastföremål.

Trottoar 100 meter

Cigarettfimp	96
Portionssnus	21
Plast	14
Papper/kartong	10
Metall	4
Organiskt	1
Glas	4
Annat	3
Totalt antal skräpföremål	154

Figur 16.

Ett annat sätt att försöka förstå hur mycket skräp som slängts är att räkna om siffrorna till olika exempel. Om vi tittar på det antal skräp som slängdes under mätveckan så betyder det att:

Panten för burkarna som slängdes i stadskärnorna under mätveckan skulle uppgå till nästan 100 000 kr. Men det finns inte bara pengar att tjäna på att panta burkarna, den energi man skulle sparat motsvarar en genomsnittlig personbils körsträcka under 2 år, ca 2 400 mil.

250 år framför datorn
eller
Rosta två skivor bröd
om dagen i 2000 år

Så mycket energi skulle sparas per vecka om alla aluminiumburkar som slängs på marken skulle pantats istället

Figur 17. Källa: Pantamera, Sopor.nu

All plast

Om plasten som slängdes under mätveckan skulle ha återvunnits istället skulle nästan 8 000 liter olja sparats, eller utsläppen kunnat minskats med 16 ton koldioxid. Det motsvarar 16 flygresor tur och retur Stockholm – Rom.

16 flygresor tur/retur
Stockholm–Rom

Figur 18. Källa: Fti.se och Godel.se

Snusdosor

Om man skulle stapla alla de snusdosor som slängdes under mätveckan på varandra skulle det motsvara elva Kaknästorn!

Matrester

Under mätveckan slängdes matrester och frukt i de 290 stadskärnorna som täcker dagsbehovet för över 20 000 rätter!¹⁴

Exempel på hur mycket skräp som slängdes under mätveckan:

(avrundade siffror)

22 miljoner fimpar

4,8 miljoner portionssnus

1 miljon förpackningar för livsmedel

860 000 trasiga glasföremål

350 000 lösa korkar, lock och kapsyler

160 000 cigarettpaket

140 000 engångsmuggar

70 000 snusdosor av plast

90 000 våtservetter

50 000 ballonger

50 000 plastpåsar

Figur 19.

Vad kan man göra åt all den här nedskräpningen? EU:s engångs-plastdirektiv är ett led i att minska nedskräpningen med åtgärder som förbud, krav på minskad förbrukning, produktmärkning, informations-åtgärder, ökade insamlingsmål och utökat producentansvar. Men insatser behövs förstås på alla nivåer. Håll Sverige Rent stöttar kommuner i det förebyggande arbetet mot nedskräpning, till exempel genom att ta fram verktyg och informera om hur mål och åtgärder i avfallsplanen kan formuleras och följas upp. Ett av verktygen är just kommunmätningarna där kommunerna genom att kartlägga nedskräpningen får kunskap om skräpet och därmed lättare kan hitta rätt åtgärder – och även följa upp dessa för att se om de fungerat.

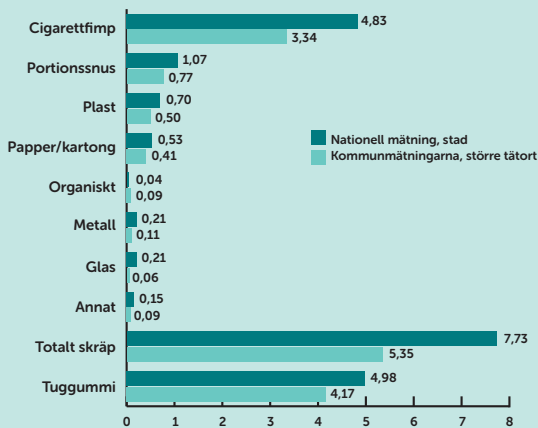
När vi jämför antal skräpföremål per 10 m² i den nationella mätningen med kommunmätningarna ser vi att kommunmätningarna tillsammans ligger på ett lägre snitt. Vi tror att det beror på att de kommuner som väljer att mäta skräpet också arbetar mer förebyggande mot nedskräpningen.

I diagrammet ser vi resultaten från 2020 års kommunmätningar i större tätorter och den nationella mätningen i de centralorter som definierades som "stad" i undersökningen.

” De kommuner som väljer att mäta skräpet också arbetar mer förebyggande mot nedskräpningen.

Antal skräp per 10 m² i den nationella mätningen jämfört med kommunmätningarna, kommunmätning större tätort

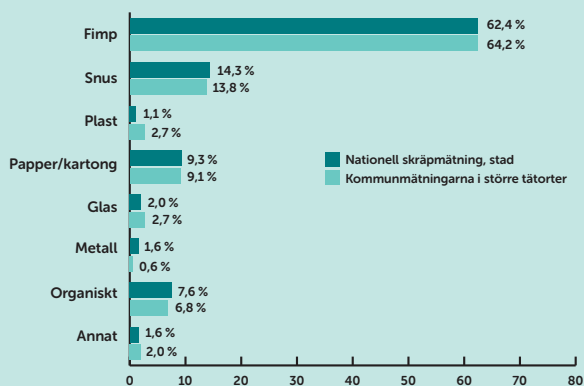

Figur 20.

Tittar vi på hur den procentuella fördelningen av skräpet ser ut i den nationella mätningen jämfört med kommunmätningarna ser vi att den är väldigt lik. Även om det i genomsnitt är mindre skräp i de kommuner som själva mäter skräpet är alltså förhållandet mellan skräpkategorierna i stort sett detsamma. Det tobaksrelaterade skräpet dominerar även här, följt av plast och på tredje plats papper/kartong.

Jämförelse av fördelningen av skräpet i den nationella mätningen och HSR:s kommunmätningar

Figur 21.⁵

Att fördelningen är så lik indikerar att resultaten är tillförlitliga och att metoderna för mätningarna ger säkra resultat.

LYSANDE EXEMPEL!

Så jobbar en kommun framgångsrikt mot skräpet

Under 2020 har Kalmar kommun arbetat fram en projektplan för minskad nedskräpning under namnet *Håll Kalmar Rent*. Planen omfattar många aktörer inom kommunkoncernen som tillsammans ska göra insatser för att göra det lättare att göra rätt och för att förändra beteenden. Just bredden av aktörer och förvaltningar är den stora styrkan med planen, och det avspeglas också i arbetsgruppen där bland annat representanter för destinationsbolaget, avfallsbolaget, samhällsbyggnadskontoret, kultur- och fritidsförvaltningen, utbildningsförvaltningen och kommunledningskontoret finns med. Nedskräpning är en fråga för många aktörer inom en kommun och samverkan är ett måste för att nå framgång i kampen mot skräpet.

En del av uppdraget med att minska nedskräpningen i kommunen är att genomföra en kommunikationskampanj. Kampanjen ska öka medvetenheten hos invånarna genom att belysa att nedskräpning är ett aktuellt problem och nedskräpningens konsekvenser.

Medvetenheten ska i sin tur leda till en beteendeförändring där invånare och besökare slänger skräp på rätt plats. Kampanjen är särskilt inriktad mot fem olika målgrupper:

- » Barn i förskola och skola samt i förlängningen barnens föräldrar
- » Fastighetsägare
- » Handeln
- » Kommuninvånare
- » Besökare och turister

...för arbetet med kampanjen *Håll Kalmar Rent*, samarbetet inom kommunen och en mycket ambitiös plan för minskad nedskräpning genom ökad medvetenhet och beteendeförändring

Kommunen har också beslutat om att genomföra skräpmätningar i stadsmiljö och i parker för att kunna följa resultatet av arbetet.

Kalmar var på grund av sitt arbete mot nedskräpningen en av de fem kommuner som kom högst i Håll Sverige Rents ranking Kommunindex och därmed nominerades till årets Håll Sverige Rent-kommun med motiveringen: "för arbetet med kampanjen *Håll Kalmar Rent*, samarbetet inom kommunen och en mycket ambitiös plan för minskad nedskräpning genom ökad medvetenhet och beteendeförändring."

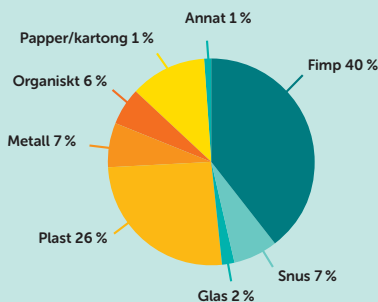
Vi på Håll Sverige Rent hoppas att fler kommuner tar efter Kalmar och skapar egna projekt och tar fram egna planer för minskad nedskräpning där olika aktörer inom kommunen involveras.

2.1.3 Parker

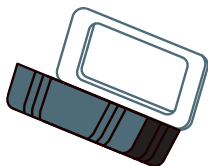
Håll Sverige Rent har en metod för att mäta skräpet i parker. Metoden är utvecklad tillsammans med Statistiska centralbyrån och används av kommuner. I de nio parker som mätte skräp 2020 var snittet 4,59 skräpföremål per tio kvadratmeter. Det vanligaste skräpet var fimparna som stod för 39 % av skräpet. På andra plats kom plast som utgjorde 26 % av allt skräp. På tredje plats kom papper- och kartongskräp med 12%.⁶

Fördelning materialkategorier, snus och fimp

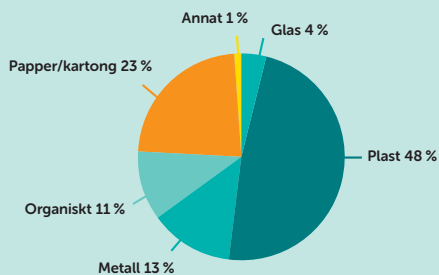

Figur 22.

Om fimpar och snus exkluderas står plasten för nästan hälften av skräpet i parkerna. Det ligger nära till hands att gissa att det handlar om förpackningar från alla picknickar, luncher och glassar under den varma delen av året.

Fördelning exkl. snus och fimp

Figur 23.

Illustration: Ira Hörling Rudal

Figur 24. Om vi lägger ut skräp på en fotbollsplan utifrån snittet av skräp per tio kvadratmeter i parker skulle det se ut så här.

Men hur skräpigt är det i parkerna? Vad betyder siffrorna? Om vi tänker oss en park med lika mycket skräp som snittet för de parker som mättes 2020 är det knappast troligt att vi skulle få en skräpfri picknick. Sannolikheten för att vi ska kunna lägga ut vår picknickfilt och ha skräpfritt en meter runt oss är nästan obefintlig – bara 0,06 %.

För att förstå hur mycket skräp det handlar om har vi räknat om snittet för parkerna, och tänkt oss att vi lägger ut skräpet på en yta som motsvarar en fotbollsplan. Då kan man förenklat säga att det skulle ligga 3 276 skräpföremål på planen.

2.1.4 Byggarbetsplatser

Byggsektorn använder cirka 20 % av all plast som konsumeras inom EU (*PlasticsEurope, 2017*), bland annat i form av rör, dörr- och fönsterprofiler, isolering, fog och plastförstärkt betong. Vid byggnation, renovering och rivning genereras plastavfall av olika slag som vid bristande hantering kan leda till nedskräpning och hamna i miljön. Stockholms stad har tagit fram en handlingsplan för minskad spridning av mikroplast där nedskräpning bedöms vara en av de största källorna till mikroplast i miljön. Stockholms stad gav Håll Sverige Rent i uppdrag att kartlägga nedskräpningen utanför några byggnationer för att få en bild av hur läckaget av plastskräp kan se ut samt identifiera särskilda risker för spridning av plasten till närmiljön.

Mätningen utfördes utanför tre nybyggnationer vid 1–3 tillfällen under några veckor i oktober/november 2020.

Vid alla tre mätplatser och alla mättillfällen plockades totalt 396 skräpföremål av plast som tillsammans vägde 4,7 kg. Den genomsnittliga vikten för ett skräpföremål var knappt 12 gram. I genomsnitt tillkom det 17 skräpföremål motsvarande drygt 0,11 kg skräp per vecka och byggnation.

Pilotmätningen kommer att ligga till grund för ett fortsättningsprojekt där skräpet utanför ca 70 nybyggnationer i Stockholms stad ska undersökas.⁷

2.2 SKRÄPET I HAVET

Problemet med plast i havet är ett globalt och mycket allvarligt miljöproblem. Mycket forskning i ämnet pågår men trots det så vet vi fortfarande väldigt lite om hur det påverkar havet och dess invånare. Eller oss människor för den delen. Men en del viktig kunskap har vi. Bland annat har vi nu kunskap om att det finns plast överallt i den marina miljön eftersom mycket av plasten flyter, åtminstone till en början, och därmed kan färdas långt med vind och strömmar. Till exempel har det under senare år hittats mängder av plasticskräp på avlägsna öar mitt ute i oceanerna, till exempel på Cocos Keelingöarna i Indiska oceanen. Där hittades uppskattningsvis 414 miljoner plasticskräp, som vägde 238 ton, enligt en ny studie som publicerades i tidskriften *Nature Scientific Reports*. Mikroplast har hittats i isen både i Arktis och Antarktis, liksom i prover tagna i den djupaste delen av havet, Marianer-graven, 11 000 meter under ytan.

Konsekvenserna av plast i haven

Nedskräpningen av våra hav har stora negativa konsekvenser för djurlivet. I havet är det framför allt plasten som är det stora problemet på grund av att den finns kvar under mycket lång tid i miljön. I en rapport om biodiversitet har forskare räknat fram att nästan 800 marina arter påverkas negativt av skräpet i havet. Det farligaste

skräpet för fåglar, marina däggdjur och sköldpaddor är enligt forskare förlorade fiskeredskap. Det så kallade spökfisket innebär att redskapen fortsätter att fiska eller trassla in andra djur utan att någon tar upp näten. Spökfisket kan pågå i många år efter att ett nät har förlorats. Många djur misstar också plast för mat vilket täpper igen mag- och tarmkanalen så att de svälter.

**Forskare tror att
99 procent av alla
sjöfåglar kommer att
ha ätit plast år 2050.**

Figur 26.

Forskare tror att 99% av alla sjöfåglar kommer att ha ätit plast år 2050. Förutom att det är otrivsamt med skräpiga stränder så läggs det stora resurser på städning och för att ersätta skador på fiskeutrustning. Ett annat problem med plast är att den ofta innehåller farliga ämnen som kan läcka ut i havet när plasten bryts ner och påverka de djur och växter som lever där. Mikroplast leder sällan till att djur dör i ett akut skede men kan däremot påverka djuren under lång tid.

*För källhänvisning,
se fotnot 8, sidan 57*

Har vi lösningen på problemet med plast i haven?

Ja, det hävdar författarna till rapporten *Breaking the Plastic Wave*. Att plast i haven är ett stort, globalt problem som inte bara skadar djurlivet utan även skapar otrivsel på badstränder och kostar enorma summor i städning och förlorade inkomster inom turismen är inget nytt. Ni har säkert läst att om inte läckaget stoppas kommer det finnas mer plast än fisk i havet 2050. I den här rapporten menar forskarna att utan åtgärder, kommer det årliga inflödet av plast till haven nära tredubblas till år 2040 (23–37 miljoner ton). I beräkningar med data från 2010 slogs det fast att det redan finns minst 150 miljoner ton plast i haven. Även om regeringar och industriledare har undertecknat avsiktsförklaringar och frivilliga åtaganden för att minska problemet så kommer det ändå bara minska plastinflödet till haven med 7 % jämfört med om vi skulle fortsätta som vanligt.

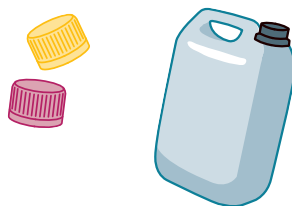
Det kan verka tröstlöst men nu menar författarna att det finns anledning till att vara optimistiska. I det scenario som rapporten visar på, kan plastläckaget minska med så mycket som 80 % till år 2040 jämfört med "business-as-usual". Och det med redan befintliga metoder. Det skulle dessutom bland annat spara 70 miljarder US dollar, skapa 700 000 nya jobb, och minska vår användning av jungfrulig plast med 55 %.

För källhänvisning, se fotnot 9, sidan 57.

För att uppnå plastfria hav krävs en handlingsplan med 8 åtgärder som behöver genomföras omedelbart:

1. Reducera plastproduktionen och konsumtionen genom eliminering, återanvändning och nya leveransmodeller för att undvika av mängden plastavfall som förväntas uppstå med en tredjedel till 2040.
2. Ersätta plast med papper och andra komposterbara material för att minska mängden av förväntat plastavfall med en sjättedel till 2040.
3. Design av produkter och förpackningar för återvinning utökar andelen återvinningsbar plast från uppskattade 22 % till 54 % år 2040.
4. Skala upp andelen insamlad plast i medel- och låginkomstländer till minst 90 % i urbana områden och 50 % i rurala områden till år 2040.
5. Dubbla den mekaniska återvinningens kapacitet globalt till 86 miljoner ton per år till år 2040.
6. Utveckla plast-till-plast konverteringens potential till en global kapacitet upp till 13 miljoner ton per år.
7. Säkert omhändertagande av de kvarvarande 23 % plastavfall som fortfarande inte kan bli ekonomiskt återvunnet.
8. Reducera exporten av avfall till länder med låg insamling och högt läckage av plasticskräp med 90 % till år 2040.

Även plastläckaget från havsbaserade källor som fiske och sjöfart liksom utsläppen av mikroplast till vattenmiljön behöver minskas.

2.2.1 Skräpet på stränder i Sverige

På stranden, som är gränsen mellan hav och land, samlas skräp som sköljs upp från havet men även det skräp som lämnas av eventuella besökare. Att mäta det synliga skräpet (makroskräp) på stränder är ett sätt att bedöma nedskräpningen av våra hav. På så sätt får vi kunskap om omfattningen av nedskräpningen (i antal), förändringar över tid, vilken typ av skräp som förekommer, vilket material det består av samt vart skräpet kommer ifrån.

Övervakningen av skräp på sexton stränder sker längst hela svenska kusten. Håll Sverige Rent ansvarar för programmet på uppdrag av Havs- och vattenmyndigheten. Resultatet delas in i två regioner – Skagerrak (Bohuskusten) och Kattegatt, Öresund och Östersjön. Mätningar görs tre gånger per år.

Resultat Skagerrak

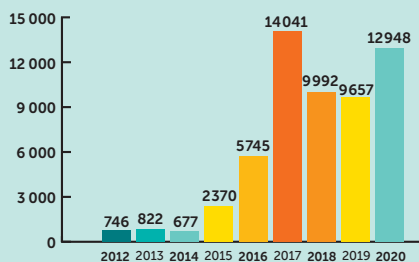
Medelantalet skräp för år 2020 är 12 948 skräp per 100 meter strand. Det är en ökning jämfört med år 2018 och 2019 men inte högre än år 2017. Tidstrenden för antal skräp mellan åren 2012–2020 visas i figur 27.

Det är framför allt två stränder i norra Bohuslän som är mottagare av väldigt mycket skräp och därför erhålls ett mycket högt medelvärde. Övriga stränder hade mellan 174 och 2 030 skräp per 100 meter i medeltal under år 2020.

Resultaten indikerar en generell ökning av skräp på stränderna sedan 2012.

Medelantal skräp per 100 m för Skagerrak, skräp oavsett storlek

Figur 27.

Det vanligaste skräpet består av snören och linor i plast. I antal utgör den här skräpkategorin ca 70 % av det totala antalet hittade skräp. Snören och linor i plast kan komma från flera olika källor men erfarenhetsmässigt vet vi att fisket står för den största delen. Bitar av plast eller polystyren kommer tvåa på listan och det är inte så konstigt att vi hittar många fragment av plast eftersom hela 96 % av skräpet på Bohuskusten bestod av plast år 2020. På tredje och fjärde plats hittar vi två konsumtionsrelaterade skräpföremål; korkar och kapsyler i plast och bomullsspinnar där pinnen kan

bestå av plast eller papper/trä. Topplistan ger en bild av vad som hittas på Bohuskustens stränder. Det är mycket fiskerelaterat skräp men konsumtionsrelaterat skräp är inte heller ovanligt.

Anledningen till att Bohuskusten är ett av Europas värst drabbade områden när det gäller marin nedskräpning är att strömmar och vindar från Nordsjön för med sig skräpet in i Skagerrak. Här bildas en virvel som gör att skräpet sköljs upp på svenska kusten.

Resultat Kattegatt, Öresund och Östersjön

Ett övergripande resultat visar att medelvärdet för de tio stränderna som ingår i övervakningen av skräp på stränder för Kattegatt, Öresund och Östersjön under år 2020 är 97 skräp per 100 meter varav 11 av dessa skräp bestod av fimpär. Mellan 2012 och 2015 fanns en minskad trend av antalet skräp för att sedan stabilisera sig runt 100 skräp per 100 meter de senaste fem åren.

Stränderna är också indelade i stränder där det mesta av skräpet förväntas komma från besökare (stadsnära stränder) och stränder med få besökare där den övervägande delen av skräpet förväntas sköljas upp från havet (oexploaterade stränder). I det senare fallet kan källan fortfarande vara landbaserad men skräpet har transporterats med vattnet från en annan plats. Resultaten visas i figur 28.

Resultaten är intressanta då de stadsnära stränderna visar på en minskad mängd skräp (98 skräp per 100 meter) i förhållande till föregående år. Det mesta av skräpet hittades under sommarsäsongen. Oexploaterade stränder däremot har för första gången mer skräp än de stadsnära stränderna (144 skräp per 100 meter) och har ökat med nästan 100 % från 2019. Den övervägande delen av skräpet uppmättes under hösten. Orsaken till minskningen av antalet skräp på stadsnära stränder kan naturligtvis diskuteras men förhoppningsvis har badgäster blivit duktigare på att inte skräpa ner. Vi märker också att intresset för strandstädningar har ökat de senaste åren vilket kan påverka att

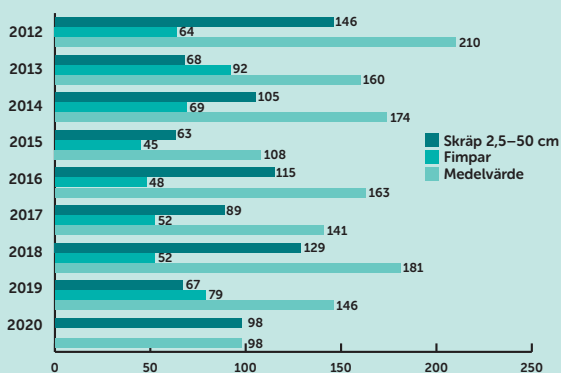

mindre skräp hittas på stränder som är lättillgängliga för allmänheten. Att skräpet har ökat på oexploaterade stränder skulle kunna beror på att corona har gjort att fler människor rör sig ute i naturen och därmed tar sig till kuststräckor som i första hand inte är officiella badstränder. Men vid en närmare titt på data så är det de två oexploaterade stränderna i Kattegatt och Öresund som står för den största ökningen av skräpet. Dessa två stränder har få besökare. På grund av strändernas geografiska läge skulle en bidragande orsak kunna vara att även dessa stränder följer den ökning av skräp som vi noterade på Bohuskusten.

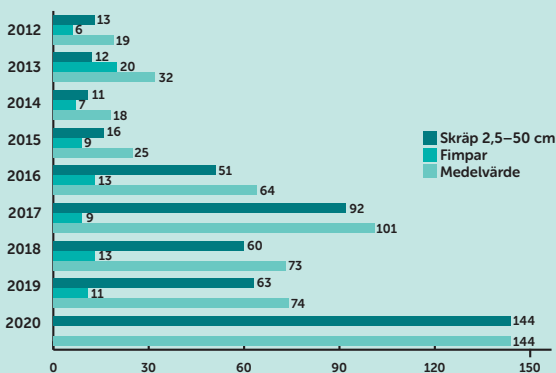
Det mesta av skräpet i havet är plast och det ser vi även på stränderna i Kattegatt, Öresund och Östersjön även om andelen plast är mindre än i Skagerrak. Under år 2020 var andelen skräp i materialet plast 78 % varav 4 % utgjordes av expanderad polystyren (beräknat på antal skräp).

Medelantal skräp per 100 m för stadsnära stränder, Kattegatt, Öresund och Östersjön

Figur 28a.

Medelantal skräp per 100 m för oexploaterade stränder, Kattegatt, Öresund och Östersjön

Figur 28b.

Tio-i-topplistan av skräp för Kattegatt, Öresund och Östersjön år 2020 presenteras i figur 29. I år toppas listan av plastfragment (22 %) och övriga skräpföremål i plast det vill säga föremål som inte kan karaktäriseras som andra kategorier (12%). Alla skräp på

listan innehåller plast. Fimpar och snus, godis- och glasspapper, sugrör och plastpåsar som inte är plastbärkassar är typiska konsumentrelaterade föremål som är vanligt på stränderna i Kattegatt, Öresund och Östersjön.

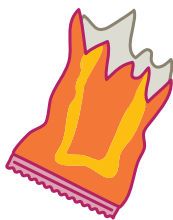
Skagerrak (6st)

1. Plast: Snören och linor (diameter <1 cm)
2. Plast: Bitar av plast eller frigolit (2,5–50 cm)
3. Plast: Kapsyler och lock
4. Bomullspinnar (tops)
5. Övrig plast
6. Styva plastband/spännband (till förpackning)
7. Omslagspapper och påsar (till chips, godis, glass) samt slichepinnar
8. Plast: Patronhylsor till hagelgevär
9. Ballonger, inkl. ventiler, band och trådar
10. Plast: Bitar av plast eller frigolit (0–2,5 cm)

Kattegatt, Öresund och Östersjön

1. Plastfragment 2,5–50 cm
2. Övriga skräpföremål i plast
3. Cigaretter, fimpar och filter
4. Godis- och glasspapper eller liknande
5. Plastfragment >50 cm
6. Sugrör
7. Snören och linor (diameter <1 cm)
8. Plastfragment 2,5–50 cm (polystyren)
9. Andra plastpåsar än plastbärkassar
10. Portionssnus

Figur 29.

Engångsplast – hela svenska kusten

Engångsprodukter i plast är något som är mycket aktuellt just nu. Därför har vi valt att titta på några av den typen av föremål; kapsyler och flasklock, bestick, sugrör, fimpar och ballongpinnar, som vanligen hittas på svenska stränder. Alla dessa ingår i EU:s direktiv (2019/904) om minskning av vissa plastprodukters inverkan på miljön som införlivades i svensk lagstiftning i juli i år. Lagstiftningen syftar till att minska den marina nedskräpningen med hjälp av olika typer av åtgärder.

I figur 30 visas det totala antalet upphittade skräp uppdelat på Bohuskusten och stränder i Kattegatt, Öresund och Östersjön.

Skagerrak
22987 st
antal skräp

Ballonger, bomullspinnar, cigarettfimpar,
engångsbestick, plastbrickor, sugrör,
kapsyler och korkar av plast.

Figur 30a.

Kattegatt, Öresund
Östersjön
443 st
antal skräp

Ballonger, bomullspinnar, cigarettfimpar,
engångsbestick, plastbrickor, sugrör,
kapsyler och korkar av plast.

Figur 30b.

För Skagerrak är det kapsyler och korkar av plast som är absolut vanligast, 65% av det totala antalet engångsplastskräp av de typer som ingår i den här undersökningen. På stränder i Kattegatt, Öresund och Östersjön hittades väldigt få kapsyler och korkar av plast. Direktivet ställer krav på att plastprodukter för engångsburk med korkar och lock av plast ska förbli fästa på flaskan.

Bestick och sugrör samsas med plastbrickor i en gemensam skräpkategori i protokollet för Bohuskusten. Det är relativt vanliga föremål men hamnar inte på tio-i-topplistan. På stränder i Kattegatt, Öresund och Östersjön utgör sugrör 25% av det totala antalet undersökt engångsplastskräp. Bestick är inte alls lika vanligt.

Några fimpar hittas nästan inte alls på stränderna på Bohuskusten. Troligtvis för att fimparna sönderdelas relativt fort i miljön, och kanske suger de också åt sig vatten och sjunker samt att dessa stränder har få besökare som fimpar direkt på stranden. På stränder i Kattegatt, Öresund och Östersjön är fimpar ett mycket vanligt skräp. Speciellt på stadsnära stränder där fimpar utgör nästan två tredjedelar av alla upphittade engångsplastskräp på den här typen av strand. På oexploaterade stränder var fimparna betydligt färre och utgjorde en mindre andel av det upphittade engångsplastskräpet, ca 25%.

Ballonger och ballongpinnar är ett relativt vanligt skräp på Bohuskusten och finns med på tio-i-topplista över vanliga föremål. På resten av Sveriges kust är dessa däremot relativt ovanliga skräp.

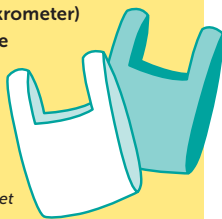
Plastpåsar på svenska stränder

Ett annat skräpföremål som är intressant att följa är plastpåsen. Med EU:s direktiv (2015/720) mot förbrukning av tunna plastbärkassar förväntas att alla medlemsstater ska reducera förbrukningen av tunna plastbärkassar för att minska nedskräpningen och den onödiga resursförbrukningen. Det första styrmedlet som användes var krav på information till konsumenterna som kom år 2017. Den andra åtgärden var plastpåse-skatten, år 2020. Senast år 2025 ska vår konsumtion av tunna plastbärkassar vara nere i 40 stycken per person och år.

Statistik över användningen av antal tunna (tjocklek 15–50 mikrometer) per person och år i Sverige

2017	83
2018	77
2019	74
2020	55

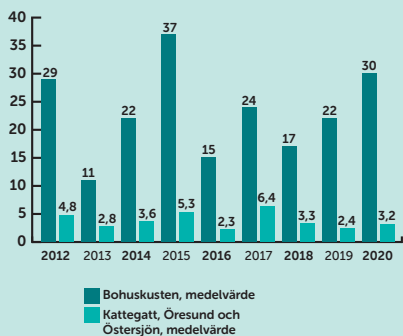
Figur 31. Källa: Naturvårdsverket

Enligt Naturvårdsverkets statistik har användningen av plastpåsar gått ner från 83 till 55 plastpåsar per person och år mellan år 2017 och år 2020. Nedskräpningen på våra stränder verkar dock inte minska vad det gäller plastpåsar. Utan att göra någon mer djuplodande analys på orsaken så kan konstateras att år 2020 hittades det fler plastpåsar/plastsäckar på stränderna på Bohuskusten

Plastpåsar per 100 m, 2012–2020
Bohuskusten, Kattegatt, Öresund och Östersjön

OBS! Alla typer av plastpåsar är inte bara plastbärkassar.

Figur 32a.

än någonsin, totalt 222 stycken. Därtill hittades 859 mindre plastpåsar, som till exempel frys-påsar. Det innebär ett medelvärde på 30 plast-påsar per 100 meter strand längst Bohuskusten och vi ser en ökande trend de tre sista åren.

På stränderna som vetter mot Kattegatt, Öresund och Östersjön ser vi en svagt ökande trend av plastpåsar. År 2012 var medelvärdet 1,3 plast-påsar per 100 meter strand, nu har 3,2 plast-påsar per 100 meter strand. Totalt återfanns 13 plastbärkassar och 82 andra plastpåsar än plastbärkassar under 2020.

För källhänvisning, se fotnot 10, sidan 57.

Håll Sverige Rents mätningar handlar om synligt skräp men stora skräp i plast fragmenterar till mindre och mindre bitar. När det är under 0,5 cm kallas de för mikroplast.

Visste du att...

- 1) Mikroplast innehåller farliga ämnen som kan frigöras till vattnet runt omkring.
- 2) Mikroplast har hittats i många vattenlevande djur och kan troligtvis transporteras uppåt i näringskedjan från en art till en annan. Experiment har visat att djur som får i sig mikroplast kan få sämre födointag och fortplantning. Däremot är mikroplasten sällan akut dödlig för djuren.

Visste du att...

alla medlemsstater inom Europa har kommit överens om att 20 skräp per 100 meter strand är det värde som inte bör överskridas för att havsmiljön ska anses ha en god ekologisk status? Med detta nya fastställda tröskelvärde har EU-länderna ett konkret mål att uppnå för alla stränder. Tröskelvärdet kan också bidra till att uppnå målen i EU:s direktiv (2019/904) om minskning av vissa plastprodukters inverkan på miljön, som syftar till att minska antalet skräp i havet. Överenskommelsen om ett tröskelvärde för skräp på stränder visar även på värdet av samarbete för att uppnå FN:s mål för hållbar utveckling mål 14:1 att avsevärt minska föroreningarna i haven till 2025.

2.2.2 Skräpet på stränder i Norden

År 2012 genomförde Håll Sverige Rent kampanjen *Kusträddarna* för första gången. *Kusträddarna* uppmuntrar allmänheten att plocka skräp på stränder för att öka kunskapen och engagemanget för mindre plast i havet. Och så får vi renare stränder på köpet. 2021 deltog över 56 000 kusträddare runt om i Sverige, jämfört med 43 000 året innan.

För att bli en starkare röst och stödja varandra i arbetet mot plast i havet, bildades år 2017 ett nordiskt nätverk av organisationer i Sverige, Norge, Danmark, Finland, och på Åland, Färöarna och Grönland, som alla arbetar mot plast i havet. I samband med det infördes också den nordiska kusträddardagen där alla nordiska länderna gör en gemensam ansträngning att städa stränderna från skräp.

I arbete inom nordiska kusträddardagen har länderna även gjort mätningar av skräp på stränder. Resultaten från 2020 för alla länderna gemensamt visar att 46% av skräpet kommer ifrån privatkonsumtion där källan kan sägas var generell nedskräpning, otillräcklig avfallshantering och turism och rekreation. Därefter kommer maritima aktiviteter och fiske som källa (34%) medan byggen (kommersiella och industriella) är den tredje viktigaste källan (16%). I källan byggen ingår behandlat trä och farligt avfall. Plast dominerar självklart även när skräpet på stränderna i Norden undersöks och utgjorde 79% av det totala antalet upphittade skräp.

I Sverige och Finland är källan privatkonsumtion avsevärt högre (72% respektive 81%) än för övriga länder medan den i Danmark står för 43% av skräpet. Även på Åland är privatkonsumtionen dominerande (48%) men byggen står för hela 37%. I Norge är byggen den främsta källan (45%) till strandskräp medan maritima källor är den största källan (45%) på Färöarna.

2.2.3 Skräpet på botten

I Sverige genomförs mätningen av skräp från havsbotten i samband med att fisk samlas in för beståndsuppskattning. Två olika provtagningar genomförs i västerhavet det vill säga Skagerrak och Kattegatt.

Visste du att...

Coca-Cola, Pepsi och Nestlé är utsedda till de värsta plastförorenarna för tredje året i rad?! Coca-Cola rankades som världens främsta plastnedskräpare av organisationen Break Free From Plastic i deras årliga granskning, efter att deras dryckesflaskor oftast hittades på stränder, floder, parker och andra skräpiga platser i 51 av 55 undersökta länder. Förra året var det den flaskan som oftast hittades som skräp i 37 länder, av 51 tillfrågade. Det visade sig vara värre än PepsiCo och Nestlé kombinerat: Coca-Cola-märkning hittades på 13834 bitar plast, med PepsiCo-märkning på 5155 och Nestlé-märkning på 8633. Den årliga granskningen, som genomfördes av 15000 volontärer runt om i världen, identifierar det största antalet plastprodukter från globala varumärken som finns i flest länder. I år samlade de 346 494 bitar plastavfall, varav 63% var tydligt märkta med ett konsumentvarumärke.

För källhänvisning, se fotnot 11, sidan 57.

Västerhavet

Internationellt Utomskärs

Antal mätstationer	85
Stationer utan skräp	31

Skräpkategori	Antal stationer*
Plastpåse	30
Syntetiskt rep	22
Monofilament	16
Monofilament (härva)	8
Övrig plast	5
Förpackningsband, plast	3
Buntband, plast	3
Övrig gummi	2
Kläder, trasor	2
Plastbackar och behållare	1

*Antal stationer med förekomst av skräp i den specifika kategorin

Västerhavet

Nationellt Kustnära

Antal mätstationer	33
Stationer utan skräp	17

Skräpkategori	Antal stationer*
Burkar, metall (dryck)	7
Övrig plast	6
Monofilament	6
Glasflaska	6
Monofilament (härva)	5
Fiskenät, plast	4
Plastpåse	3
Plastbackar och behållare	2
Övrig metall	2
Övrigt, diverse	2

Östersjön

Internationellt Utomskärs

Antal mätstationer	68
Stationer utan skräp	8

Skräpkategori	Antal stationer*
Övrigt naturmaterial, även, koks, slagg	43
Plastfilm	27
Övrig plast	23
Trälaminat, spånskiva	17
Kläder, trasor	16
Plastpåse	15
Övrig metall	13
Glasflaska	12
Burkar, metall (dryck)	11
Övrigt, diverse	10

Figur 33.¹²

Visste du att...

FN gör en satsning på tioårsperioden 2021–2030 som ska handla om *Havsforskning för hållbar utveckling* (*Decade of Ocean Science for Sustainable Development*¹³). Syftet med satsningen är att utveckla vetenskaplig kunskap, bygga infrastruktur och främja relationer för ett hållbart och hälsosamt hav. Det handlar naturligtvis inte bara om nedskräpningen av våra hav utan om alla den mänskliga påverkan som hotar havet och dess resurser. En del i *Havsforskning för hållbar utveckling* innebär genomförandet av Havsmedvetenhet för alla. Där har man tagit fram sju principer för vad man behöver förstå för att kalla sig havsmedveten:

1. Jorden har ett enda stort hav med många egenskaper.
2. Havet och livet i havet formar jordens egenskaper.
3. Havet har ett stort inflytande på väder och klimat.
4. Havet gör jorden beboelig.
5. Havet stöder en stor mångfald av liv och ekosystem.
6. Havet och människan är ofrånkomligen sammankopplade.
7. Havet är i stort sett utforskat.

Det spökar i haven

Spöknät är en term som inte har så mycket med spöken som med det marina livet att göra. Med spöknät menas övergivna, förlorade och ibland dumpade nät och trålar. Dessa och även andra fiskeredskap är ofta gjorda av plast som, om de blir kvar i havet, fortsätter fiska medan de långsamt bryts ner till mindre och mindre bitar. Bara i Östersjön uppskattas förlusterna till mellan 5 000 och 10 000 fiskenät per år.

De här spöknäten och förlorade fiskeredskapen utgör en stor fara för fåglar, däggdjur och fisk som trasslar in sig i näten och svälter ihjäl eller drunknar. De bedöms vara det skräp i havet som orsakar mest skada på djurlivet.¹⁴ Fiskerelaterat skräp utgör 27 % av allt skräp på stränderna inom EU men lokalt kan andelen skräp från fiske vara betydligt högre än så.¹⁵

Havs- och vattenmyndigheten arbetar aktivt för att förebygga förlusten av fiskeredskap. För att allmänheten ska kunna rapportera in förluster från fritidsfisket finns ett inrapporteringsverktyg, *Ghost Guard*. Syftet med verktyget är att inhämta mer kunskap om framför allt lokalisering och mängder av förlorade fiskeredskap och för att bland annat kunna genomföra så effektiva upptagsinsatser som möjligt.

Verktyget *Ghost Guard* introducerades i juni 2020 och sedan dess har:

- » 678 st förlorade fiskeredskap rapporterats,
- » varav 266 st rapporterades som tappade,
- » och 412 st redskap har bärgats.
- » 320 st av de bärgade redskapen var finansierade med bidrag.
- » 192 st av de bärgade redskapen innehöll något djur som fastnat.

Tinor (163 st) var det vanligaste bärgade redskapet följt av nät (133 st).

EU:s direktiv (2019/904) om åtgärder för att minska vissa plastprodukters inverkan på miljön började gälla i svensk lagstiftning i juli 2021. Här ingår även ett utökat producentansvar för fiskeredskap som innehåller plast som börjar gälla 31 december 2024. I direktivet ingår endast fiskeredskap för marin miljö men Havs- och vattenmyndigheten föreslår att lagstiftningen ska omfatta fiskeredskap som innehåller plast som används i all vattenmiljö, såväl sötvatten som marina vatten.

Inom ett system för utökat producentansvar ska producenterna täcka kostnaderna för:

- » separat insamling av uttjänta fiskeredskap som innehåller plast (avfall) samt efterföljande transport och behandling av avfallet, och
- » medvetandehöjande åtgärder till användare.¹⁶

Fiskeredskapen ska också tillverkas på ett sätt att materialåtervinning främjas och att förluster i vattenmiljön motverkas.

2.3 SKRÄPET I RINNANDE VATTEN

Under sommaren 2019 och 2020 genomförde Håll Sverige Rent och Uppsala kommun ett pilotprojekt i Fyrisån i Uppsala för att utveckla en metod att mäta skräp i rinnande vatten. Fyrisån rinner genom centrala stan från norr till söder och mynnar ut i Ekoln, Mälaren. Under vår, sommar och höst är det många som sitter längs ån och äter medhavd mat och dryck.

Resultatet visade att skräpet ökade kraftigt mellan 2019 och 2020. 2019 hittades 4 115 skräpföremål och 2020 9 015 st. Det blir i genomsnitt 411 respektive 784 skräpföremål per vecka.

Projektledare för projektet tror att det finns flera orsaker till ökningen. Under sommaren var en av gatorna intill ån omgjord till sommargågata med extra sittplatser längs med ån. Det kan också vara så att fler har vistats i city och runt ån sommaren 2020 på grund av den rådande pandemin. Mätningen 2020 genomfördes några veckor senare än 2019 vilket innebär att invigningar av studenter och skolstart de sista veckorna på mätningen skedde under perioden.

Så gick mätningen till

En läns sattes upp vid Islandsbron för att fånga upp skräpet som hamnar i ån i centrala delen av Uppsala. Skräpet som fastnade i länsen räknades, kategoriserades och togs bort vid varje mättillfälle.

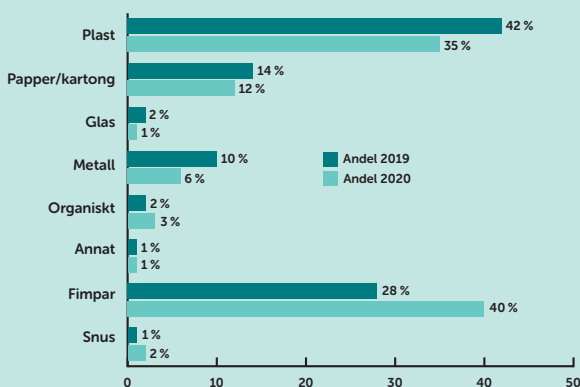
Inför första mättillfället 2019 upptäcktes också att det var lågt vattenflöde och högt sjögräs vilket skapade naturliga skräpfällor. Även 2020 mättes allt skräp som fastnat i sjögräset mellan Islandsbron och Nybron i centrala Uppsala.

Mätningen genomfördes under sommaren 2019 mellan 13 juni och 23 augusti, två gånger i veckan, totalt 41 vid mättillfällen.

Uppföljande mätning genomfördes 2020 mellan 23 juni och 11 september, två gånger i veckan, totalt 42 mättillfällen.

Fördelning av skräpet 2019 & 2020

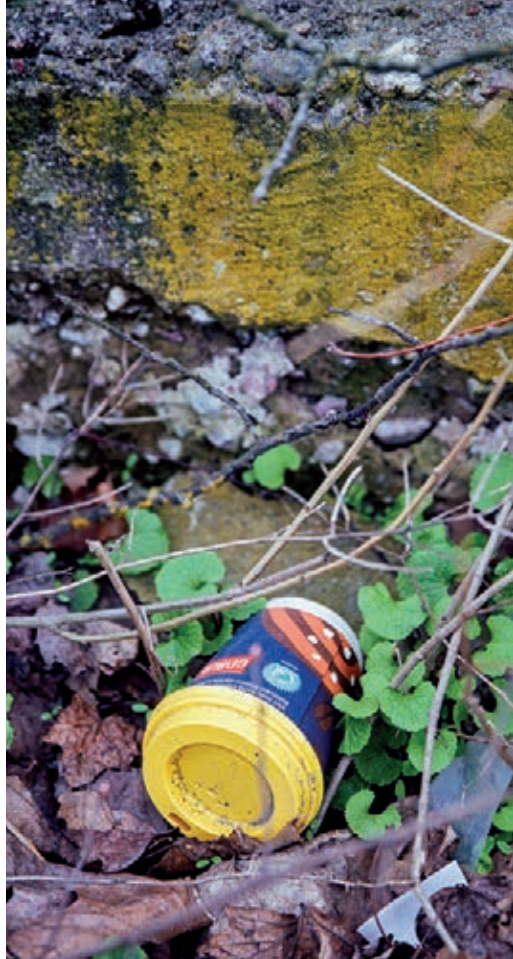
Figur 32b. Källa: Skräpmätningar i rinnande vatten 2019 och 2020, Håll Sverige Rent och Uppsala kommun

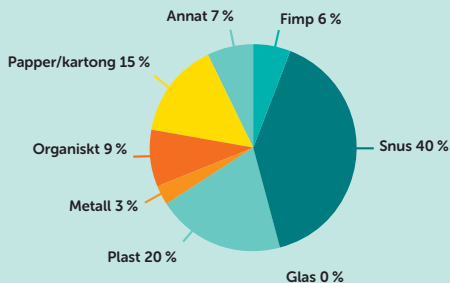
2019 var andelen plast större än andelen fimpar och 2020 var det omvänt. I mätningar i stadsmiljö brukar fimpen dominera stort, följt av snus och sedan plast. Eftersom de här mätningarna genomförs i vatten kan man tänka sig att många fimpar som hamnar i ån blir mättade av vatten och sjunker – och därför inte kommer med i mätningen. Plasten blir inte mättad på samma sätt, men däremot kan ju förpackningar fyllas med vatten och sjunka.

2.4 SKRÄPET I NATUREN

Under sommaren 2020 har Svenska Turistföreningen (STF) mätt skräp på vandringsleder vid Kebnekaise, Storulvån, Helags och Sylarna i samarbete med Håll Sverige Rent. Mätningarna visade att snusprillor var det vanligaste skräpet, de utgjorde 40 % av allt skräp. Det skiljer sig från hur det brukar se ut i stadsmiljö och många andra miljöer där det vanligaste skräpet är fimpar.

Fördelning materialkategorier, fimpar och snus

Figur 33. Källa: Skräpmätningar i Jämtlandsfjällen 2020, STF och HSR

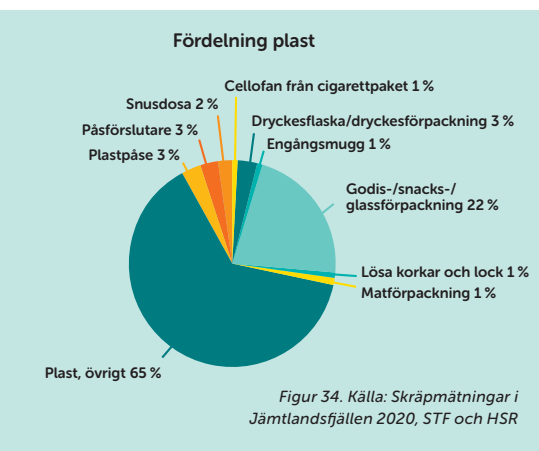
Topp tre vanligaste skräpkategorierna 2020

1. Snusprilla
2. Plast
3. Papper/kartong

Genomsnittet för antal skräpföremål per mätillfälle och plats var 47 skräpföremål på ca en kilometer.

Förpackningar från godis och snacks och liknande är den största plastkategorin näst efter plast övrigt.

Förpackningar från godis och snacks och liknande dominerar även när vi tittar på alla typer av förpackningar från mat och dryck.

Topp tre vanligaste skräpet från mat och dryck

1. Förpackningar från godis, snacks och liknande
2. Dryckesflaska/dryckesförpackning
3. Påsförslutare

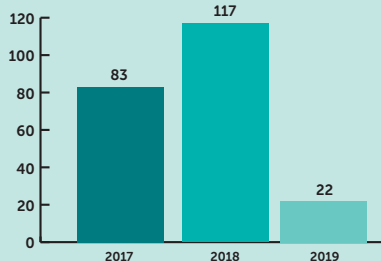
Så genomfördes mätningarna

STF har räknat skräpet ca en kilometer långs med de olika lederna tre gånger under sommaren. Ett snitt för de tre mätstillfällena tas sedan fram och visar hur mycket skräp man kan förvänta sig att se på sträckan en vanlig dag under perioden.

Medelantal skräp för totalt antal skräpföremål 2017, 2018, 2019

Figur 35. Källa: Medelvärde för antal skräpföremål i Storulvån. Skräpmätningar i Storulvån 2020, STF och HSR

Påsholk längs vandringsleden vid STF Storulvån.

Foto: Hanna-Kajsa Fernström

Skräpet minskade vid Storulvån

2020 var första gången skräpet mättes vid Helags, Kebnekaise och Sylarna, men vid Storulvån har mätningar gjorts även 2017 och 2018. Inför sommarsäsongen 2020 gjorde Håll Sverige Rent och STF flera förebyggande insatser på ett tjugotal platser i den svenska fjällkedjan i form av bland annat uppsatta påsholkar, träholkar där vandrare kan ta en soppåse innan turen, och tydligare skyltning. På STF Storulvåns fjällstation fick man även gratis fika med kaffe och bulle när man lämnade in sitt skräp. De extra skräpinsatserna möjliggjordes genom ett samarbete med Naturkompaniet som har finansierat projektet *Rena Fjäll*.

Från 2018 till 2020 minskade mängden skräp längs sträckan från i genomsnitt 117 skräpföremål per kilometer 2018 till 22 skräpföremål per kilometer 2020!

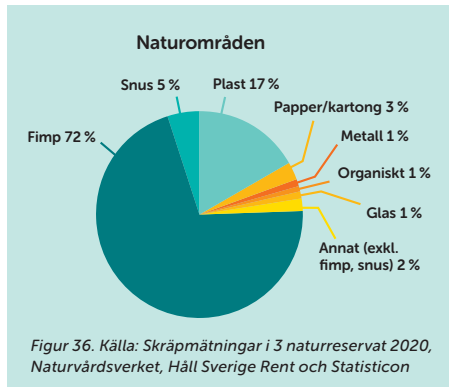
Vandringsleder och rastplatser i tre naturreservat

I samband med den nationella skräpmätningen 2020 gjordes även några stickprov i naturreservat. Mätningarna gjordes under en vecka i månadsskiftet juni/juli i Kinnekulle i Götene, Hammarskog i Uppsala och Sätterskogen i Stockholm. Här mättes skräpet längs med vandringsleder/motionsspår och rastplatser, olika områden varje dag. Resultaten visar att snittet för vandringsleder/motionsspår låg på 105 skräpföremål per kilometer led – alltså ungefär 10 skräpföremål per 100 meter. För rastplatser låg snittet på 129 skräpföremål per 1000 m².

Coronaeffekten i fjällen

Under sommaren 2020 ökade intresset för vandring och naturen på grund av pandemin. Bara på STF:s webbsida sökte 60% fler på ordet vandring under vår/sommaren jämfört med förra året.

Tittar vi på vandringsleder och rastplatser tillsammans ser fördelningen av skräpet ut så här:

I toppen hittar vi alltså fimpar som stod för hela 72% av skräpet, plast 17% och snus som utgjorde 5% av skräpet.

Under pandemisommaren 2020 rapporterades om ökad nedskräpning i naturen. Vi ställde tre frågor om skräpsituationen till Jessica Ångström på Naturum i Tyresta nationalpark:

Hur har nedskräpningen förändrats under pandemin?

– 1,3 miljoner besökare sätter såklart sina spår i naturen. Både vad gäller nedskräpning och slitage på naturen. Under pandemin har vi haft en fördubbling av antalet besökare till Tyresta, vilket är fantastiskt! Att naturen faktiskt har haft en verklig betydelse – för att finna lite mening i vardagen, en plats att träffa familj och vänner och där man kan

känna sig trygg. I en besökarstudie som vi genomförde under sommaren 2020 ville vi undersöka om och när alltför många besökare blir ett problem för upplevelsevärdet av själva naturen. Nedskräpning från andra besökare lyfts som ett problem.

Vilka är de tre vanligaste skräpföremålen?

– Vid vindskydden och våra rastplatser är det toalettpapper samt småskräp från matförpackningar. Sedan skulle jag också vilja klassa kolrester som nedskräpning. Vi ägnar mycket tid åt att riva och städa undan otillåtna eldstäder. Kol som inte ligger i en eldstad är helt klart fel sak på fel plats, och som dessutom ökar risken för att ännu fler eldar på fel ställen i naturen.

I en stadsnära nationalpark som Tyresta har vi också problem med en hel del nedskräpning från lite mer ljusskygg verksamhet. På våra parkeringsplatser hittar vi både kondomer, stulna bilar och dumpat byggavfall.

Hur tror du att man skulle kunna förebygga och minska nedskräpningen i stadsnära natur?

– Till sommaren 2021 ska vi sätta upp påsholkar från Håll Sverige Rent. De allra flesta gör ju faktiskt rätt och kan vi visa och tydliggöra normen att man tar med sig sitt skräp hem (även toapapper), så kanske vi kommer en bit på vägen. I det mer långsiktiga arbetet är jag övertygad om att den stadsnära naturen är nyckeln för att bygga upp en relation till naturen. Och om den stadsnära naturen kan upplevas som tillgänglig och säker och en plats för alla så finns också goda förutsättningar för att fler ska känna ett ägandeskap och ansvar.

2.5 SKRÄPET LÄNGS VÄGARNA

I ett samarbete med Trafikverket kommer Håll Sverige Rent att mäta skräpet längs några vägsträckor kring Gränbystaden utanför Uppsala under 2021. Resultat från de mätningarna kommer att redovisas senare i år. Men dessa mätningar gjordes även 2019. Då visade resultatet att ca 20 400 skräpföremål slängts längs vägsträckorna. De undersökta sträckorna var sammanlagt drygt en mil långa vilket betyder att det i genomsnitt var nästan 200 skräpföremål per 100 meter väg.

Mätningen gjordes genom en plockanalys av skräpet från Trafikverkets vårstädning. Mindre skräp plockas inte upp i dessa städ-

ningar, så fimpar och snusprillor som i många andra miljöer är det skräp som dominerar har alltså inte kommit med i statistiken här.

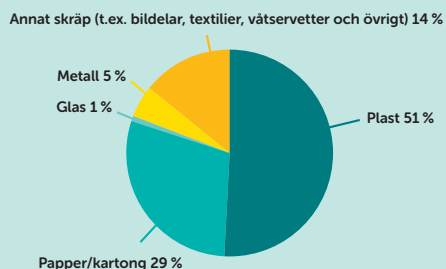
Totalt samlades 101 säckar skräp in på drygt en mils vägsträcka. Ett stratifierat slumpmässigt urval av säckar drogs. Urvalet bestod av 55 säckar och dessa skickades till plockanalys enligt ett fördefinierat protokoll. Skattningar för skräpet i alla de 101 säckarna togs sedan fram.

Fördelning av skräpet

Plasten utgör drygt hälften av skräpet och det mesta plastskräpet består av förpackningar. Eftersom det städas väldigt sällan och plast är ett lätt material finns det risk för att det kan spolas bort eller blåsa i väg och nå sjöar och vattendrag där det så småningom sönderdelas till mikroplast.

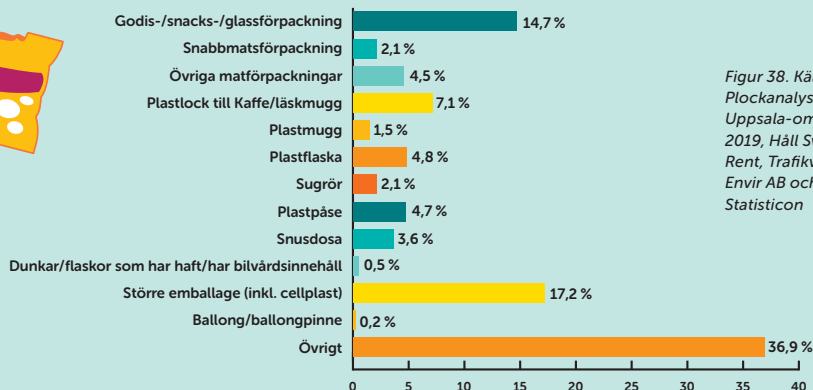
Fördelning materialkategorier

Figur 37. Källa: Plockanalys i Uppsala-området 2019, Håll Sverige Rent, Trafikverket, Envir AB och Statisticon

Fördelning av skräpet 2019 & 2020

Figur 38. Källa: Plockanalys i Uppsala-området 2019, Håll Sverige Rent, Trafikverket, Enviro AB och Statisticum

Plast

Skräpet kan ha legat upp till ett år i vägrenen så det kan ha blivit väldigt påverkat av väder och vind och svårt att identifiera vad det är för typ av skräp. Dessa skräpföremål hamnar under övrigt-kategorierna under respektive materialslag och de utgör ofta den största andelen i de olika materialkategorierna.

När det gäller kategorin plast kommer plastemballage och cellplast näst efter plast övrigt. Det utgör 17% av plastskräpet. På tredje plats kommer förpackningar från snacks, godis och glass på 15%. Den kategorin brukar vara störst näst efter övrigt i mätningar i stadsmiljö. Möjligen blir kategorin något mindre här på grund av att man inte plockar upp småskräp under vårstädningen och godispapper kan vara ganska litet.

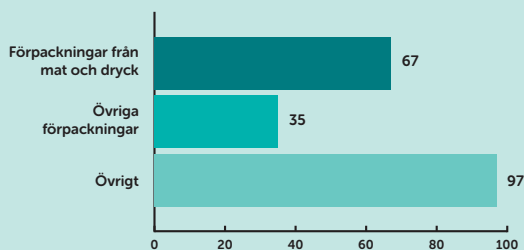
Om man lägger ihop skräpet som kommer från mat och dryck utgör det totalt 37% av plastkategorin (figur 38).

Förpackningar

Om vi tittar på hela den skattade skräpmängden uppdelat på förpackningar för mat och dryck, övriga förpackningar (till exempel cigarettpaket, plastemballage och dunkar med bil- vårdsinnehåll) och övrigt – alltså allt annat; tidningar, ballonger, våtservetter med mera, ser vi att förpackningar totalt utgör över hälften av allt skräp. I diagrammet visar siffrorna ett genomsnitt för hur många skräpföremål från de respektive kategorierna som låg slängda längs en sträcka på 100 meter.

Skattat antal skräpföremål per 100 m väg

Figur 39. Källa: Plockanalys i Uppsala-området 2019, Håll Sverige Rent, Trafikverket, Enviro AB och Statisticum

2.6 SKRÄPET PÅ BADPLATSER

Sommaren 2020 genomfördes pilotmätningar på tre badplatser i Vellinge, Lomma och Svedala. Dessa mätningar har tagits fram för att kartlägga skräpet från besökare på välbesökta badplatser till skillnad från strandmätningarna som ingår i den nationella övervakningen.

Resultaten från badplatsmätningarna visar att till skillnad från i stadsmiljö där fimpen är det överlägset vanligaste skräpet utgör plasten en nästan lika stor andel av skräpet som fimparna på de tre stränderna. Fimparna står för 33 % av skräpet och plasten för 30 %. Då ska man komma ihåg att även fimparna till stor del består av en slags plast – cellulosaacetat – tillsammans utgör dessa två tredjedelar av allt skräp på de tre pilotstränderna.

Det vanligaste plastskräpet är förpackningar från godis, snacks och glass. De står för en fjärdedel av allt plastskräp. Även sugrör och omslag till dessa är ett vanligt förekommande plastskräp, de står för 14 % av plasten. På en av stränderna stod sugrören för så mycket som 20 % av plastskräpet.

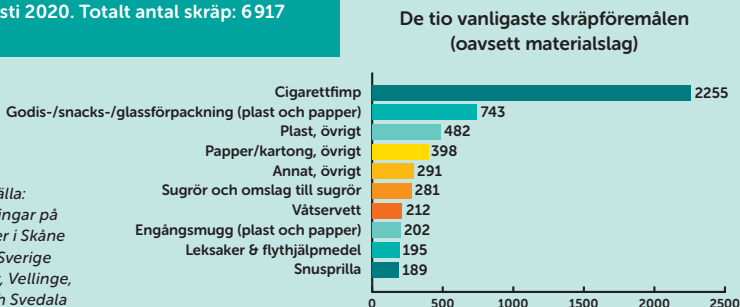
Sugrör i plast som sitter löst på en förpackning stoppas genom EU:s engångsplastdirektiv sommaren 2021, så förhoppningsvis kommer detta att märkas i efterföljande mätningar.

De tio vanligaste skräpföremålen (oavsett materialslag) se figur 40.

Fakta om skräpmätningarna

En ca 100 meter lång sträcka, högst 20 meter bred, avgränsades på respektive strand. Skräpet räknades vid varje städtillfälle under perioden 1 juli–14 augusti 2020. Totalt antal skräp: 6917

Figur 40. Källa:
Skräpmätningar på
3 badplatser i Skåne
2020, Håll Sverige
Rent, Sysav, Vellinge,
Lomma och Svedala

3. Ansvar för nedskräpningen

3.1 LAGSTIFTNING KRING NEDSKRÄPNING PÅ LAND

15 kapitlet miljöbalken (1998:808) finns bestämmelser om avfall. Av 15 kapitlet 30 § framgår att ingen får skräpa ner utomhus på en plats som allmänheten har tillträde eller insyn till. Bestämmelsen innebär ett allmänt förbud mot nedskräpning. Den riktar sig mot alla, även markägare, och omfattar alla områden som allmänheten har tillträde till eller insyn till. Med skräp avses både mindre föremål som till exempel glas, papper, engångsgrillar, fimpar och större föremål som exempelvis byggavfall, möbler, bilar, hemelektronik.

3.1.1 Avfallsinnehavarens ansvar

I 15 kapitlet 5a § finns bestämmelsen om avfallsinnehavarens ansvar. Av bestämmelsen framgår att den som innehar avfall ska se till att avfallet hanteras på ett hälso- och miljömässigt godtagbart sätt.

3.1.2 Straffbestämmelser inklusive nedskräpningsbrott

I 29 kapitlet finns straffbestämmelser. I 7 § finns en bestämmelse om ansvar för nedskräpning. Av bestämmelsen framgår att den som med uppsåt eller av oaksamhet skräpar ner utomhus på en plats som allmänheten har tillträde eller insyn till kan dömas för nedskräpning (ej nedskräpningsförseelse). Straffet för nedskräpning är böter eller fängelse i högst ett år. Exempel på sådan nedskräpning, ("nedskräpning av normal-

graden"), kan vara byggavfall, möbler, bilar, bildelar och däck, hemelektronik och sopsäckar med olika typer av skräp. I 7a § i samma kapitel finns en bestämmelse om ansvar för nedskräpningsförseelse, där mindre allvarlig nedskräpning straffbeläggs. Straffet för nedskräpningsförseelse är penningböter, som polisen kan utfärda på plats. Exempel på nedskräpningsförseelse är bortslingade snabbmatsförpackningar, ölburkar, engångsgrillar och bruksföremål på marken vid en återvinningsstation.

Eremitkräftan hittar inget hem

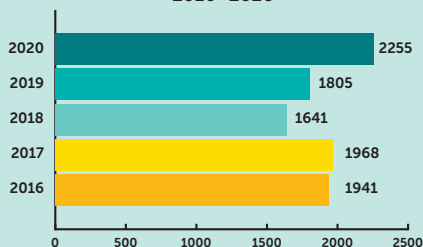
Visste du att mikroplast kan påverka eremitkräftans överlevnadsförmåga?

Förra året publicerades en första laboratoriestudie på eremitkräftans beteende när de utsattes för mikroplast i polyetylen. Eremitkräftor som utsattes för mikroplasten visade sig göra ett försämrat skalval jämfört med oexponerade djur. De var mindre benägna att hitta ett optimalt skal eller krypa in i dem. De tog också längre tid att hitta och krypa in i skalet. Att det här blir rätt och går snabbt är mycket viktigt för eremitkräftans överlevnad eftersom skalet är ett skydd mot rovdjur. Forskarna menar att resultatet indikerar att mikroplast ger försämrad kognition (informationsinsamling och bearbetning) men mekanismen bakom beteendeförändringen är fortfarande okänd.

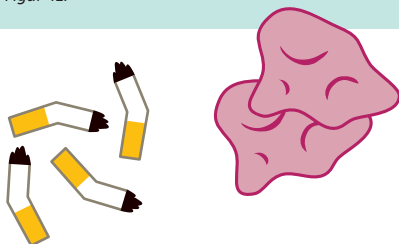

Nedskräpningsförelseer som är ringa omfattas av nedskräpningsförbudet, men har hittills inte medfört straffansvar. Med ringa avses bagatellartade situationer som att man slänger till exempel en enstaka cigarettfimp eller ett tuggummi. Det är alltså förbjudet men har än så länge inte varit straffbart att slänga exempelvis enstaka cigarettfimpar. Regeringen la under våren 2021 ett nytt förslag på riksdagens bord, som innebär att all form av nedskräpning ska vara straffbart. Man har gjort bedömningen att även småskräp som exempelvis fimpar innehåller delar som är skadliga för miljön. Riksdagen röstar om förslaget om straffansvar för all form nedskräpning i september 2021.

Antal nedskräpningsbrott av normalgraden 2016–2020

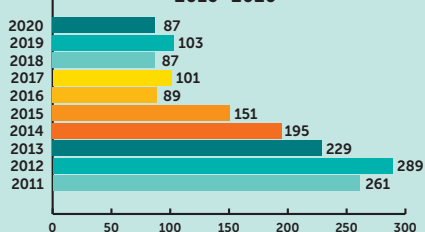
Figur 41.

3.1.3 Statistik kring skräpboten

Sedan 2011 har polisen möjlighet att skriva ut böter för nedskräpning. Men boten används sällan och den långsiktiga trenden har hittills visat att allt färre blir bötfällda för nedskräpning. Regeringen har i år lagt fram en proposition som föreslår att göra även ringa nedskräpning straffbart, då kan även nedskräpning av mindre föremål som fimpar att generera en bot. Beslut fattas i riksdagen under hösten.

Statistik på hur många böter som har skrivits ut för nedskräpning sedan lagen infördes år 2011 2016–2020

Figur 42.

3.1.4 Kommunens ansvar

Trots att det är förbjudet att skräpa ner hamnar ändå en hel del skräp på fel ställe. Kommunen har under vissa förutsättningar ett ansvar för att städa gator, torg och andra allmänna platser inom detaljplanlagt område. Kommunen kan under vissa förutsättningar också bli ansvarig för att återställa

andra platser utomhus där allmänheten får färdas fritt, som exempelvis stränder. Under vissa förutsättningar kan fastighetsägaren bli ansvarig för att åtgärda nedskräpning, främst när det handlar om kvartersmark och gångbanor inom detaljplanlagt område. Ansvaret finns reglerat i lagen (1998:814) med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning.

En del kommuner arbetar förebyggande mot nedskräpning, bland annat genom att mäta skräpet och genom att arrangera skräpplockardagar eller liknande. Det är dock få kommuner som har koll på vad nedskräpningen egentligen kostar.

Enligt en enkät som Håll Sverige Rent genomförde 2019 uppgav endast 20 % av kommunerna att de har aktuella beräkningar av vad nedskräpningen kostar. Det är inte heller speciellt vanligt att kommuner sätter upp mål och åtgärder för att minska nedskräpningen.

Enligt Håll Sverige Rents enkät var det cirka 46 % av kommunerna som satt upp både mål och åtgärder, och i många fall handlar åtgärderna om mer städning och fler papperskorgar, mer sällan om förebyggande åtgärder.

Kommunerna ska sätta upp mål och åtgärder för att förebygga och begränsa nedskräpning enligt föreskrifterna för kommunal avfallsplanering. Kravet infördes den 1 maj 2017. Den kommunala avfallsplanen utgör tillsammans med kommunens lokala föreskrifter om avfallshantering renhållningsordningen för kommunen.

I Naturvårdsverkets nationella avfallsplan finns ett kapitel om nedskräpning som beskriver de mål, styrmedel och åtgärder som finns på området.

3.1.5 Trafikverkets ansvar

När det gäller nedskräpning längs allmänna vägar är det Trafikverket som ansvarar för renhållningen. Det gäller även rastplatserna längs vägarna.

3.1.6 Producenternas ansvar

Förpackningsavfall är ett vanligt skräp. Producenterna har ansvar för allt förpackningsavfall, oavsett var det uppkommer. Det innebär att förpackningar som omsluter exempelvis mat och dryck som konsumerats på stan också inkluderas i detta ansvar.

För några år sedan kom nya regler för plastbärkassar, där producenterna fick ett ansvar att se till att förbrukningen av plastbärkassar minskar. Målet i direktivet är att 2025 få ner detta till 40 per person och år. En huvudanledning till de nya reglerna är att plastbärkassar skräpar ner. 2018 omsattes totalt ca 1,1 miljarder plastbärkassar på den svenska marknaden. Detta motsvarar en förbrukning på drygt 100 plastbärkassar per person och år. För fruktpåsar och liknande saknas statistik. Producenterna ska enligt förordning (2016:1041) informera konsumenter om plastbärkassars miljöpåverkan och fördelarna med att minska förbrukningen av dessa samt vilka åtgärder som kan vidtas för att minska förbrukningen. Producenterna ska också rapportera till Naturvårdsverket. Under år 2020 infördes skatt på plastbärkassar, ytterligare ett

styrmedel för att minska mängden plastbärkassar. Årsförbrukningen i Sverige för den typ av plastkassar som mat vanligtvis bärs hem i var under 2020, 55 kassar per person.

Enligt EU:s reviderade avfallsdirektiv, som nu är implementerat i svensk lagstiftning, har producentansvaret skärpts. Det innebär bland annat att producenterna ska stå för kostnaden för lämplig information till konsumenten för att förebygga nedskräpning. Producenterna kommer också att få ett utvidgat ansvar i och med det nya EU-direktivet om att minska vissa engångsartiklar av plast. Med reglerna införs bland annat förbud mot vissa engångsartiklar av plast, förbättrade insamlingssystem och regler om att producenterna ska ta ansvar för att informera om nedskräpning i förebyggande syfte. Producenterna ska också täcka kostnader för avfallshantering och städinsatser för de produkter som ofta hittas i naturen. Det handlar om mat- och dryckesförpackningar för engångsbruk som innehåller plast; muggar, förpackningar, omslagspapper för godis, glass och snacks, våtservetter, ballonger med mera.

3.2 LAGSTIFTNING KRING NEDSKRÄPNING TILL HAVS

Det finns nationell och internationell lagstiftning som förbjuder att till exempel plast och annat fast avfall slängs i våra hav. Fast avfall får inte släppas ut från fartyg. Det gäller för alla fartyg inom Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon samt från svenskt fartyg oavsett var de befinner sig. I EU utgör marint skräp en av elva så kallade deskriptorer, vilka ska användas för att bedöma om och när havsmiljön uppnår god miljöstatus. Direktivet är införlivat i svensk lagstiftning i havsmiljöförordningen (2010:1341). I Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (2012:18) om vad som känne-

tecknar god miljöstatus samt miljö kvalitetsnormer med indikatorer för Nordsjön och Östersjön, sägs att god miljöstatus kännetecknas av att mängden avfall, inklusive dess nedbrytningsprodukter, inte förorsakar skada på havsmiljön och att avfall som påverkar eller kan antas påverka marina organismer negativt ska minska. I dagsläget (våren 2020) saknas tröskelvärde för mängden avfall, alltså när god miljöstatus är uppnådd. Havs- och vattenmyndigheten har till detta tagit fram ett åtgärdsprogram, som innehåller fem faktablad om åtgärder mot marint skräp. Kommunens ansvar enligt 4 § gaturenhållningslagen gäller även för marint skräp på stränder.

3.3 EU-DIREKTIVET OM ENGÅNGSPLAST

EU fattade 2019 beslut om ett direktiv mot plastprodukter. Direktivet innehåller olika åtgärder för olika produkter, till exempel förbud, krav på förbättrad och mer återvinning, nationella mål för minskad konsumtion, krav på märkning, designkrav, producentansvaret utökas och producenterna får större krav på sig att informera om produkternas miljöpåverkan och kommer att stå för kostnaden för insamling i offentliga system samt uppstädning av sina produkter.

Direktivet beräknas inkludera 86 % av de plastprodukter som påträffas på stränderna. För de engångsprodukter där det inte finns några bättre alternativ ska producentansvaret utökas för att täcka kostnaderna för avfallshandtering, uppstädning av skräp samt medvetandehöjande åtgärder.

Böter för skräp

Det är idag förbjudet att skräpa ner, det är till och med straffbelagt att skräpa ned. Men som regelverket ser ut idag är småskräp undantaget straff. Det innebär att man kan slänga en fimp, som ju faktiskt innehåller plast, på gatan utan att bötfälld. Det vill regeringen nu ändra på. På riksdagens bord ligger nu ett förslag om att straffbelägga all form av nedskräpning. Om förslaget röstas igenom i riksdagen kommer även Sverige att tillhöra den stora och växande skaran av länder i EU som har böter för all form av nedskräpning.

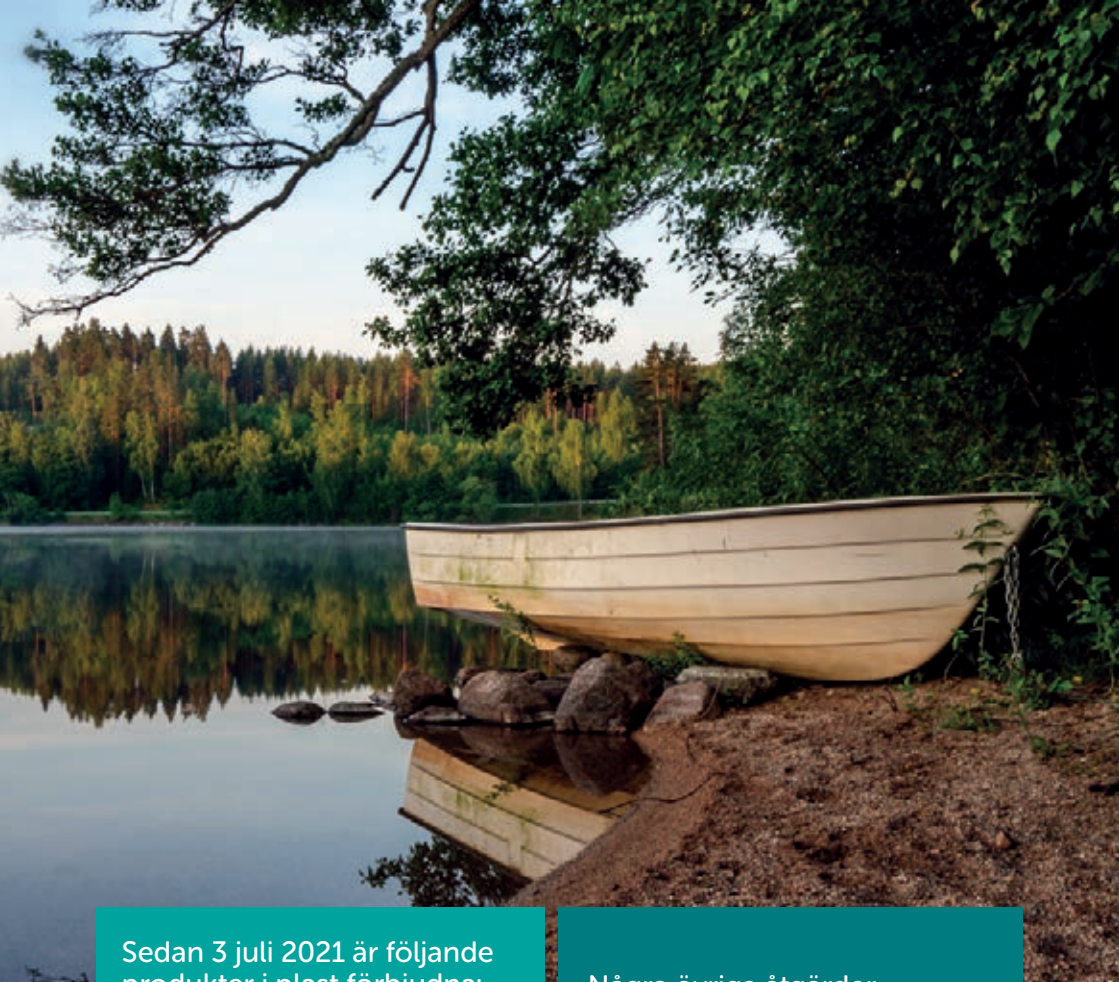

Sverige går före

- » Muggar som innehåller mer än 10 % plast förbjuds från och med 1 januari 2024.
- » Förbud mot att använda konfetti som innehåller plast utomhus från och med 30 april 2022.
- » Restauranger och mathämningsställen ska erbjuda möjlighet att få drycken eller maten serverad i en återanvändbar mugg eller matlåda. Dessa ska sedan rotera flera gånger för att uppnå så bra miljöeffekt som möjligt. Med målet att minska användningen av muggar och matlådor i engångsplast med 50 % år 2026 jämfört med förbrukningen år 2022.

Målet är att nedskräpningen av engångsplastprodukter utomhus ska ha minskat med 50 % vid den skräpmätning som ska utföras år 2030 jämfört med den skräpmätning som ska utföras år 2024.

Sedan 3 juli 2021 är följande produkter i plast förbjudna:

- » Bomullspinnar, undantag för de som används som medicinteknisk utrustning.
- » Bestick (gafflar, knivar, skedar och ätpinnar).
- » Tallrikar.
- » Sugrör, undantag för de som används som medicinteknisk utrustning.
- » Omrörare för drycker.
- » Ballongpinnar.
- » Produkter gjorda av oxo-nedbrytbar plast.
- » Livsmedelsbehållare i expanderad polystyren med eller utan lock avsedda att konsumeras direkt och utan ytterligare beredning.
- » Dryckesbehållare och muggar i expanderad polystyren inklusive korkar och lock.

Några övriga åtgärder

- » Dryckesflaskor av PET ska innehålla minst 25% återvunnen råvara 2025 och 2030 ska alla plastflaskor innehålla minst 30% återvunnen råvara. Fler flaskor och burkar ska gå att panta, till exempel flaskor som innehåller mjölkprodukter.
- » Skräpmätningar ska genomföras vart tredje år.
- » Krav på att korken ska sitta kvar på flaskor, då korkar och lock tillhör det vanligaste skräpet på stränder.
- » Våtserverter och tobaksfilter som innehåller plast måste märkas för att informera konsumenter om att de innehåller plast och därmed kan skada naturen om de inte slängs i papperskorg.
- » Förbrukningsmål på maximalt 40 plastbäckar per person och år 2025.

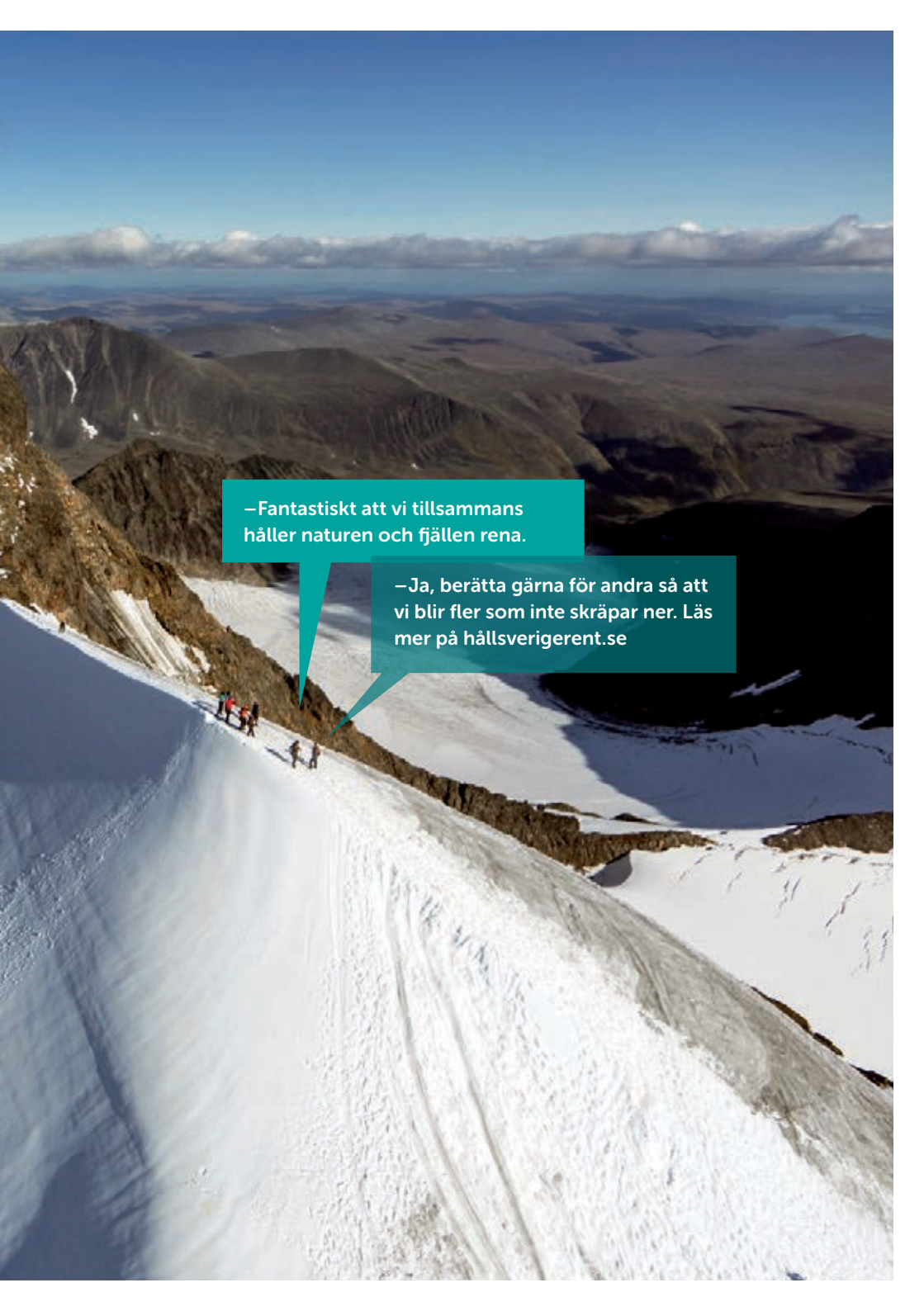
4. Källor

- 1 Nedskräpningsbarometern, Novus/
Håll Sverige Rent, *sid 7*
- 2 "Munskydd och nedskräpning", Novus 2021.
Fältperiod: 24–31 mars 2021, *sid 10*
- 3 Nationell mätning 2020, Naturvårdsverket,
Håll Sverige Rent och Statisticon, *sid 15*
- 4 Anticimex, *sid 19*
- 5 Kommunmätningar i Större tätorter 2020,
Håll Sverige Rent och Statisticon, samt
Nationell mätning 2020, Naturvårdsverket,
Håll Sverige Rent och Statisticon, *sid 22*
- 6 Skräpmätningar i parker 2020,
Håll Sverige Rent och Statisticon, *sid 24*
- 7 Nedskräpning från byggnationer, pilotprojekt
2020, Håll Sverige Rent och Stockholms stad.
Rapporten finns här: https://skola-kommun.hsr.se/sites/default/files/nedskrapning_fran_byggnationer.pdf, *sid 26*
- 8 8.1: Jamieson, A.J., Brooks, L.S.R., Reid, W.D.K.,
Piertney, S.B., Narayanaswamy, B.E., Linley, T.D.
2019. Microplastics and synthetic particles
ingested by deep-sea amphipods in six of the
deepest marine ecosystems on Earth. *R. Soc.
open sci.* 6: 180667, *sid 27*
8.2: Peng, X., Chen, M., Chen, S., Dasgupta, S.,
Xu, H., Ta, K., Du, M., Li, J., Guo, Z., Bai, S., 2018.
Microplastics contaminate the deepest part of
the world's ocean. *Geochemical Perspectives
Letters*, v9., *sid 27*
8.3: La Daana K. Kanhai*, Katarina Gardfeldt,
Thomas Krumpfen, Richard C. Thompson &
Ian O'Connor (2020). Microplastics in sea ice
and seawater beneath ice foes from the Arctic
Ocean. *Nature. Scientific Reports*, 10:5004, *sid 27*
8.4: Ref: Chris Wilcox et al., 2016. Using expert
elicitation to estimate the impacts of plastic
pollution on marine wildlife, *Marine Policy* 65,
sid 27
8.5: Marine Debris: Understanding, Preventing
and Mitigating the Significant Adverse Impacts
on Marine and Coastal Biodiversity (2016). Tech-
nical Series No.83. Secretariat of the Conven-
tion on Biological Diversity, Montreal, 78 pages,
sid 27
8.6: ECHA (2021) [https://chemicalsinourlife.echa.europa.eu/chemicals-in-plastic-products.\(2021-05-02\)](https://chemicalsinourlife.echa.europa.eu/chemicals-in-plastic-products.(2021-05-02)), *sid 27*
- 9 9.1: Report: The PEW Charitable Trusts and
Systemiq. 2020. Breaking the plastic Wave.
A comprehensive assessment of pathways
towards stopping ocean plastic pollution.
[https://www.pewtrusts.org/-/media/as-
sets/2020/07/breakingtheplasticwave_report.
pdf](https://www.pewtrusts.org/-/media/assets/2020/07/breakingtheplasticwave_report.pdf), *sid 28*
- 9.2: Ellen MacArthur Foundation. 2016. The
New Plastics Economy: Rethinking the future of
plastics. [https://www.ellenmacarthurfounda-
tion.org/publications/the-new-plastics-economy-rethinking-the-future-of-plastics](https://www.ellenmacarthurfounda-tion.org/publications/the-new-plastics-economy-rethinking-the-future-of-plastics), *sid 28*
- 9.3: Ocean Conservancy and McKinsey Center
for Business and Environment (2015). Stemming
the Tide: Land-based strategies for a plastic-free
ocean, *sid 28*
- 10 10.1: ECHA (2021) [https://chemicalsinourlife.echa.europa.eu/chemicals-in-plastic-products.\(2021-05-02\)](https://chemicalsinourlife.echa.europa.eu/chemicals-in-plastic-products.(2021-05-02)), *sid 35*
10.2: Östersjöcentrum, Stockholms universitet
(2017). Mikroplast påverkar marint liv –
försiktighetsprincipen kräver åtgärder. Policy
Brief, juni 2017., *sid 35*
10.3: Van Loon, W., Hanke, G., Fleet, D., Werner,
S., Barry, J., Strand, J., Eriksson, J., Galgani, F.,
Gräwe, D., Schulz, M., Vlachogianni, T., Press,
M., Blidberg, E. and Walvoort, D., A European
threshold value and assessment method for
macro litter on coastlines, EUR 30347 EN,
Publications Office of the European Union,
Luxembourg, 2020, ISBN 978-92-76-21444-1
(online), doi:10.2760/54369 (online), JRC121707.
[https://publications.jrc.ec.europa.eu/
repository/handle/JRC121707](https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC121707), *sid 35*
- 11 Branded, Volume III (2020). Break Free from
Plastics. [https://www.breakfreefromplastic.org/
wp-content/uploads/2020/12/BFFP-2020-
Brand-Audit-Report.pdf](https://www.breakfreefromplastic.org/wp-content/uploads/2020/12/BFFP-2020-Brand-Audit-Report.pdf), *sid 36*
- 12 Norén, K., (2020) Årlig verksamhetsrapport
för 2020, övervakning av marint skräp på
havsbotten. Institutionen för akvatiska resurser
vid Sveriges Lantbruksuniversitet, *sid 37*
- 13 [https://oceanliteracy.unesco.org/resource/
ocean-literacy-scope-and-sequence-for-gra-
des-k-12/](https://oceanliteracy.unesco.org/resource/ocean-literacy-scope-and-sequence-for-grades-k-12/) och havet.nu (för översättningen),
sid 38
- 14 Wilcox, C., Mallos, n., J., Leonard, G., H.,
Rodriguez, A. and Hardesty, B. D. (2016). Using
expert elicitation to estimate the impacts of
plastic pollution on marine wildlife. *Marine
Policy* 65:107-114, *sid 39*
- 15 Single-use plastics and fishing gear Reducing
marine litter. Briefing EU Legislation in Progress,
17 June 2019. Fourth edition of a briefing
originally drafted by Didier Bourguignon, *sid 39*
- 16 [https://www.regeringen.se/49eaf3/contentas-
sets/b59f779c2c7443fbbbf6d5b4ad11c405/
havs-redovisning-av-regeringsuppdra-
get-om-kraven-pa-fiskeredskap-i-engangs-
plastdirektivet.pdf](https://www.regeringen.se/49eaf3/contentassets/b59f779c2c7443fbbbf6d5b4ad11c405/havs-redovisning-av-regeringsuppdraget-om-kraven-pa-fiskeredskap-i-engangs-plastdirektivet.pdf), *sid 39*

– Fantastiskt att vi tillsammans
håller naturen och fjällen rena.

– Ja, berätta gärna för andra så att
vi blir fler som inte skräpar ner. Läs
mer på hallsverigerent.se

***I Skräppporten 2021 har
Håll Sverige Rent samlat statistik
och fakta om nedskräpningen på
land och till havs. Genom rapporten
vill vi berätta om nedskräpningens
omfattning och effekter, samt ge en
bild av var skräpet kommer ifrån.***

För ännu mer information om nedskräpningen
besök www.hallsverigerent.se

Håll Sverige Rent är en ideell obunden stiftelse.
Arbetet finansieras av bidrag och projektmedel
från företag och myndigheter samt genom insamling
till 90-konto. Håll Sverige Rent är medlem
i Giva Sverige och Svensk Insamlingskontroll.

